मराठा विद्या प्रसारक समाजाचे
कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, मनमाड
ता.नांदगाव, जि. नाशिक. (महाराष्ट्र) ४२३ १०४
डॉ. डी. डी. गव्हाणे
एम.ए., नेट, सेट & पीएच.डी.
(प्राचार्य)

AISHE - C- 42066

Maratha Vidya Prasarak Samaj's
Arts, Commerce & Science College, Manmad
Tal. Nandgaon, Dist. Nashik (M.S.) 423 104
Dr. D. D. Gavhane
M.A., NET, SET & Ph.D.
(Principal)

Affiliated to Savitribai Phule Pune University
(ID No. PU/NS/AC/108/2007)
E-mail : mvpprinmanmad@gmail.com
Website : www.manmadcollege.ac.in
College Code : 828
Centre Code : 034

Clarification Of Matrix ID 3.3.1

- The data given in the Metric 3.3.1 about research paper and their publication.
  Though there is a same ISSN number given to the publication but all the journal are different and the author of those research paper are also different. That is why the data providing in the Metric 3.3.1 is genuine and considerable

- Matrix number 3.3.1 the data provided in matrix depend upon about research paper using security state journal the research paper publish and provided for your kind of serration are published in UGC care listed journal and for the proof we have provided data usage with the paper list composing of universal listed numbers show the data given in the matrix number 3.1 is given And genuine Considerable

MVP'S ARTS, COMMERCE & SCIENCE COLLEGE ★ MANMAD

PRINCIPAL
MVP's Arts, Commerce & Science
College, Manmad, Dist. Nashik

3.3.1: Number of research papers published per teacher in the Journals notified on UGC care list during the last five years.

Index

S.N.	Title of paper	Name of the author/s	Year of publication
1.	Human Development Index and Current States of India	Mr. Tawade Sandesh Sadashiv	Dec. 2017
2.	Human Development Index and Current States of India	Dr. Nikam Pankaj Trambak	Dec. 2017
3.	E- business and the challenges before E-business	Mr. Bhosale Subhash Patingrao	Dec. 2017
4.	Goods and Service Tax : A Study of GST	Mr. Barve Ganesh Chandrakant	Dec. 2017
5.	Goods and Service Tax : A Study of GST	Dr. Nikam Pankaj Trambak	Dec. 2017
6.	Goods and Service Tax & Indian Economy : At a Glance	Mr. Barve Ganesh Chandrakant	Jan. 2018
7.	Goods and Service Tax & Indian Economy : At a Glance	Dr. Nikam Pankaj Trambak	Jan. 2018
8.	Advantage and Disadvantage of GST	Dr. Nikam Pankaj Trambak	Jan. 2018
9.	Inclusive Tax System in India : GST	Mr. Barve Ganesh Chandrakant	Feb. 2018
10.	A Study of Accountability of Promoter and Agent Under RERA Act 2016	Mr. Chobhe Pramod Bhagwant	Feb. 2020
11.	The Real Estate (Regulation & Development) Act. 2016 : Pros and Cons	Mr. Chobhe Pramod Bhagwant	Feb. 2020

MVP's Arts, Commerce & Science College, MANMAD, Tal.Nandgaon, Dist. Nashik

Maratha Vidya Prasarak Samaj's

Arts, Commerce & Science College, Manmad.

Tal. Nandgaon, Dist. Nashik (M.S.) 423104

Affiliated to Savitribai Phule Pune University,

Pune(ID No-PU/NS/AC/108/2007) AISHE : C–42066

Web – www.acsmanmadcollege.ac.in Telephone: 02591-225364 ISO 9001:2015 Certified

Maratha Vidya Prasarak Samaj's
Arts, Commerce & Science College, Manmad.
Tal. Nandgaon, Dist. Nashik (M.S.) 423104
Affiliated to Savitribai Phule Pune University, Pune(ID No-PU/NS/AC/108/2007) AISHE : C–42066
Web – www.acsmanmadcollege.ac.in Telephone: 02591-225364 ISO 9001:2015 Certified

Clarification of Matrix ID 3.3.1

In a given research paper, though the publication and author are the same, the topic is different. The research written in it is different.

Dr.D.D. Gavhane

PRINCIPAL
MVP's Arts, Commerce & Science
College, Manmad, Dist. Nashik

MVP's Arts, Commerce & Science College
MANMAD
Tal. Nandgaon, Dist. Nashik

UGC Approved Sr. No. 49366

SRJIS

Online ISSN -2278-8808
Printed ISSN- 2349-4766

GLOBALLY INDEXED
IMPACT FACTOR SJIF 2016 6.177

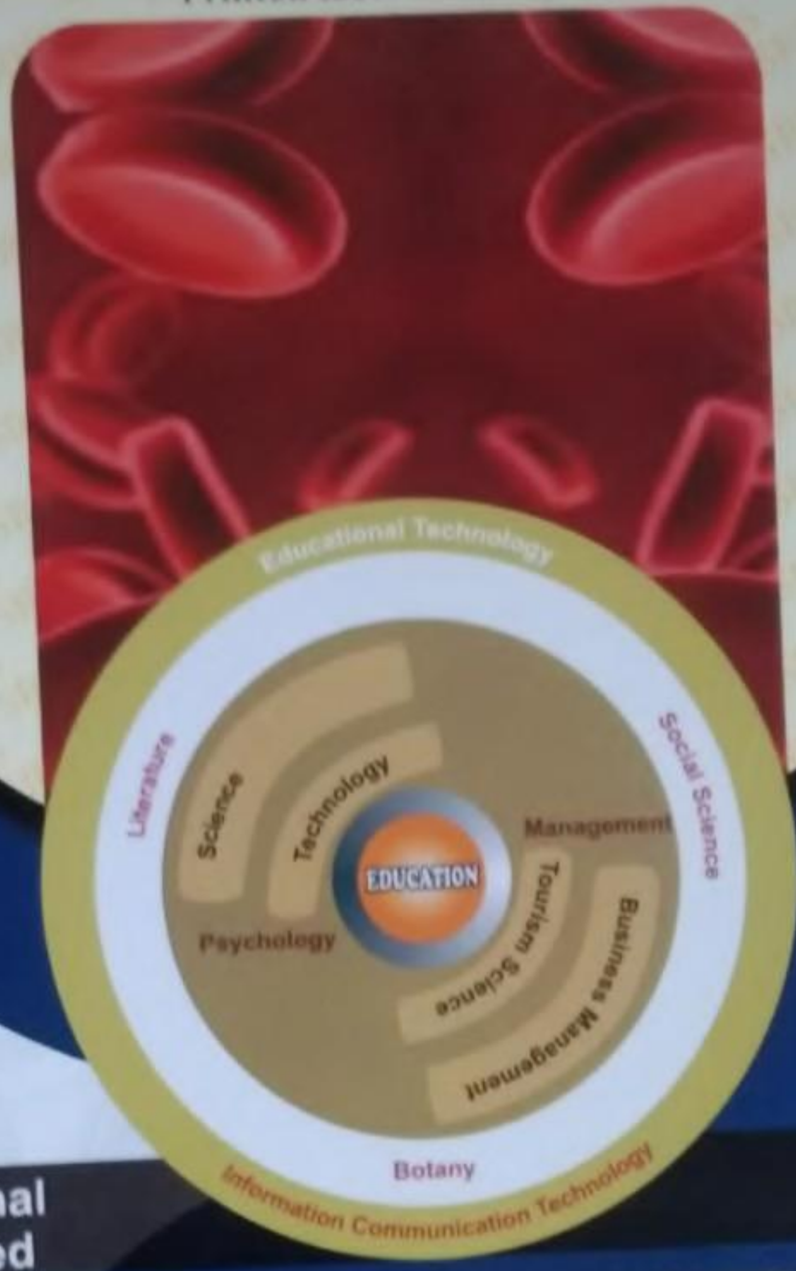

An International Peer Reviewed

Referred Quarterly

SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL FOR INTERDISCIPLINARY STUDIES

OCT-DEC , 2017. VOL. 6, ISSUE -34

EDITOR IN CHIEF : YASHPAL D. NETRAGAONKAR, Ph.D.

MANMAD

प्रा. संदेश सदाशिव तावडे & प्रा.डॉ. पंकज त्र्यंबक निकम (1291-1294)

मानव विकास निर्देशांकाबाबत भारतातील सद्यःस्थिती

प्रा. संदेश सदाशिव तावडे & प्रा.डॉ. पंकज त्र्यंबक निकम

वाणिज्य विभाग प्रमुख, म.वि.प्र.समाजाचे कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, मनमाड, ता. नांदगाव, जि. नाशिक (महाराष्ट्र).

अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, म.वि.प्र. समाजाचे कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, मनमाड, ता. नांदगाव, जि. नाशिक (महाराष्ट्र).

प्रस्तावना :जागतिक मानव विकास निर्देशांक अहवाल म्हणजे जगातील प्रत्येक देशासाठी स्वतःला आरशात न्याहाळून घेण्याची एक संधी असते. देशाची स्थिती काय आहे ते समजून घेणे शक्य होते. देशहिताच्या दृष्टीने अग्रक्रमाने कोणती पावले उचलायला हवीत हेही कळते. मानव विकासाच्या आघाडीवर भारताची जी वाटचाल सुरु आहे, ती कितपत समाधानकारक आहे? मानव विकासविषयक नियोजन आणि परिणामकारक अंमलबजावणीसंदर्भात आपण पुरेसे गंभीर आहोत का? यासारख्या प्रश्नांचे सिंहावलोकन करता येणे शक्य होते. कोणत्याही देशाचा विकास हा त्या देशातील मानवाच्या विकासावर अवलंबून असतो. देशातील कृषीक्षेत्र, उद्योग क्षेत्र आणि सेवा क्षेत्राची प्रभावी अंमलबजावणी त्या देशातील मानवी भांडवलावरुन निश्चित होते. मानवी भांडवल किंवा मानवाचा विकास जितका जास्त झालेला असेल तितका तो देश आर्थिक सत्तेकडे, सुबत्तेकडे झेप घेत असतो. मानवाचा विकास मोजण्याचा एक मापदंड म्हणजे मानव विकास निर्देशांक होय. मानव विकास निर्देशांकाच्या कसोटीवर मागच्या तीन दशकात भारताचा सरासरी वार्षिक वृद्धीदर कमालीचा निराशाजनक असून भारताची वाटचाल अतिशय संथ आहे. सन 2016 च्या आकडेवारीनुसार 23 मार्च 2017 रोजी युनायटेड नेशन्स डेव्हलपमेंट प्रोग्रॅमने प्रसिद्ध केलेल्या अहवालात भारताचा मानव विकास निर्देशांक 0.624 इतका असून जगातील 188 देशांमध्ये 131 वा क्रमांक लागतो.

- **अभ्यासाची उद्दिष्ट्ये :**

1) 'मानव विकास निर्देशांक' ही संकल्पना अभ्यासणे.
2) मानव विकास निर्देशांक कसा मोजतात ते अभ्यासणे.
3) मानव विकास निर्देशांक अहवाल – 2016 च्या अहवालातील भारताच्या परिस्थितीचा अभ्यास करणे.
4) मानवी विकासाची स्थिती सुधारण्यासाठी उपाययोजना मांडणे.

- **संशोधन पद्धती :** प्रस्तुत लघुशोध निबंध हा दुय्यम तथ्यांवर आधारित आहे. संदर्भ ग्रंथ, मासिके, संशोधन पेपर, दैनिक वर्तमानपत्रे यांचा आधार घेण्यात आला आहे.

- **मानव विकास निर्देशांक** : एखाद्या देशाचा विकास कितपत झालेला आहे, हे ठरविण्यासाठी 'मानव विकास निर्देशांक' ही मोजपद्धीचे कार्य करते. देशाचा विकास आर्थिक वृद्धीपेक्षा अन्य अनेक पैलुंना स्पर्श करतो आणि विकास त्या देशातील मानवी संसाधनाच्या क्षमता विकासावर अवलंबून असतो. संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रमाने 1990 सालापासून मानव विकास

MANMAD

निर्देशांक काढण्यासाठी एक नवी पद्धत स्विकारुन मानव विकास निर्देशांक तयार केला आहे. मानवी विकाससंदर्भात शिक्षण, आरोग्य, प्रशिक्षण, मुलभूत निवड स्वातंत्र्य इ. घटक विचारात घेऊन मानवी विकासाची व्याख्या पुढीलप्रमाणे केली आहे. "लोकांना निवडीसाठी उपलब्ध असणाऱ्या पर्यायामध्ये वाढ करण्याची आणि आपल्या कल्याणाची इष्टपातळी गाठण्याची विस्तृत सर्वसमावेशक व व्यापक प्रक्रिया म्हणजे मानवी विकास होय." भारताचे अर्थतज्ञ डॉ. अमर्त्य सेन आणि पाकिस्तानचे अर्थतज्ञ मेहबुब उल हक यांनी मानव विकास निर्देशांक विकसित केला. लोकांचे आरोग्य, लोकांचे ज्ञान आणि त्यांच्या राहणीमानाचा दर्जा या तीन पैलूंना शून्य ते एक या मूल्यादरम्यान प्रमाणित करण्यात येते व त्या तिघांची सरासरी काढून मानव विकास निर्देशांकाचे एकूण मूल्य शून्य ते एकाच्या दरम्यान निश्चित केले जाते.

- **मानव विकास निर्देशांक कसा मोजतात:** संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रम (UNDP) या द्वारे प्रतिवर्षी जगातील देशांची चार गटात वर्गवारी केली जाते. ती अशी–

    1) अत्युच्च विकसित देश
    2) उच्च विकसित देश
    3) मध्यम विकसित देश
    4) अल्प विकसित देश

ही विभागणी मानव विकासावर आधारित असते. मानव विकास निर्देशांक प्रामुख्याने पुढील तीन पैलूवरुन ठरविला जातो.

1) **लोकांचे आरोग्य :** माणसाचा विकास झाला म्हणजे त्याचे आरोग्य चांगले असले पाहिजे, सुधारले पाहिजे. पण आरोग्य सुधारले हे मोजायचे कसे? यासाठी आयुर्मान हा मोजमापाचा निकष ठरविण्यात आला. वाढते आयुर्मान हे विकासाचे द्योतक मानले जाते.

2) **लोकांचे ज्ञान :** विकासाचा निर्देशांक म्हणजे देशातील लोकांच्या ज्ञानात होणारी वाढ होय. ही ज्ञानातील वाढ मोजण्यासाठी वय वर्षे 15 व त्यावरील लोकांचा साक्षरता दर हा एक निकष आणि प्राथमिक व उच्च शिक्षणासाठी प्रवेशाचे प्रमाण हा दुसरा मापदंड त्यासाठी निश्चित करण्यात आला.

3) **लोकांच्या राहणीमानाचा दर्जा :** 'लोकांच्या राहणीमानाचा दर्जा त्यांच्या वस्तु व सेवा यांच्या उपभोगावर अवलंबून असतो. देशांतर्गत दरडोई स्थूल उत्पादन ही मोजपट्टी त्यासाठी वापरली जाते. अर्थात प्रत्येक देशातील किंमत पातळी भिन्न असल्याने दरडोई स्थूल उत्पादन क्रयशक्ती तुल्यतेवर आधारित ठरविले जाते.

वरील तीन बाबींसाठी समान महत्त्व देऊन मानव विकास निर्देशांक काढला जातो. या तीन पैलूंना शून्य ते एक मूल्यादरम्यान प्रमाणित करण्यात येते व त्या तिघांची सरासरी काढून मानव विकास निर्देशांकाचे एकूण मूल्य शून्य ते एकाच्या दरम्यान निश्चित करतात. निर्देशांक एक असेल तर सर्वात जास्त म्हणजे चांगला निर्देशांक मानला जातो व देशांची क्रमवारी एक पासून शून्यापर्यंत गुणानुसार लावली जाते. थोडक्यात मानव विकासाच्या स्तरानुसार जगातील देशांचे क्रमांक ठरविण्यासाठी जो निर्देशांक वापरला जातो, त्यास मानव विकास निर्देशांक असे म्हणतात. हा निर्देशांक आयुर्मान, ज्ञान व शिक्षण आणि राहणीमानाचा दर्जा या तीन पैलुंना महत्व देऊन निश्चित करतात. निर्देशांकानुसार देशाची वर्गवारी पुढीलप्रमाणे केली जाते.

MANMAD

निर्देशांक	वर्गवारी
0.9 ते 1	अत्युच्च विकसित देश
0.8 ते 0.9	उच्च विकसित देश
0.5 ते 0.8	मध्यम विकसित देश
0.5 पेक्षा कमी	अल्प विकसित देश

निर्देशांक काढण्यासाठी आवश्यक ती माहिती व आकडेवारी विश्वासार्ह स्त्रोतापासून घेतली जाते. संयुक्त राष्ट्र संघाच्या लोकसंख्या विभागाकडून आयुर्मानाची, युनेस्को इन्स्टिटयुट फॉर स्टॅटीस्टीक्स कडून प्रौढ साक्षरता दर व शिक्षण नोंदणी प्रमाण यांची तर जागतिक बँकेकडून दरडोई ढोबळ देशांतर्गत उत्पादनाची माहिती व सांख्यिकी मिळविली जाते.

दि. 23 मार्च 2017 रोजी UNDP ने प्रकाशित केलेल्या अहवालात सन 2016 मधील आकडेवारी वरुन जगातील काही देशांच्या मानव विकास निर्देशांकाची स्थिती पुढीलप्रमाणे आहे

मानव विकास निर्देशांक गुणानुक्रम	देश	मानव विकास निर्देशांक मूल्य	सरासरी आयुर्मान	शाळेतील वर्ष (सरासरी प्रमाण)	दरडोई स्थूल उत्पादन (अमेरिकन डॉलर)
01	नॉर्वे	0.949	81.7	12.7	67614
02	ऑस्ट्रेलिया	0.939	82.5	13.2	42822
03	स्विझर्लंड	0.939	83.1	13.4	56364
04	जर्मनी	0.926	81.1	13.2	45000
05	डेन्मार्क	0.925	80.4	12.7	44519
10	युनायटेड स्टेटस	0.920	79.2	13.2	53245
90	चीन	0.738	76.0	7.6	13345
131	भारत	0.624	68.3	6.3	5663
147	पाकिस्तान	0.550	66.4	5.1	5031
	जग	0.717	77.6	8.3	14447

संदर्भ : http://hrd.undp.org/sites

वरील आकडेवारीवरुन असे लक्षात येते की, नॉर्वे ह्या देशाचा मानव विकास निर्देशांक सर्वात जास्त असून त्यानंतर ऑस्ट्रेलिया, स्वित्झर्लंड या देशांचा आहे. भारताचा मानव विकास निर्देशांकाबाबत जगात 131 वा क्रमांक लागतो. तो 0.624 इतका असल्याने भारताचा समावेश मध्यम विकसित देशात केला जातो. संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रमाने सन 2016 मधील जगातील 188 देशांच्या माहितीवरुन वरील गुणानुक्रम निश्चित केले आहेत. मानव विकास निर्देशांकाबाबत भारतापुढे जवळपास 130 देश आहेत हेच वरील पत्रकावरुन लक्षात येते.

- **भारतीय मानवी विकासाची स्थिती सुधारण्यासाठी उपाययोजना** : भारताने अलिकडील काही काळामध्ये उद्योग आणि सेवा क्षेत्रामध्ये नेत्रदिपक कामगिरी केली आहे. सन 2020 पर्यंत भारत महासत्ता होईल असेही अनेक तज्ञांकडून सांगितले जात आहे, असे असूनही आपल्या देशात काही समस्याही प्रामुख्याने दिसून येतात. मानवी विकास हा आर्थिक विकासाचा महत्त्वपूर्ण पैलू बनल्याने त्यातून प्रवास करताना भारतातील सार्वजनिक सत्तेने पुढील उपाययोजनाची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करणे गरजेचे आहे.

1) **शिक्षणावरील खर्चात वाढ** : सार्वजनिक सत्तेने शिक्षणाच्या विविध योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी केल्या जाणाऱ्या खर्चात वाढ घडवून आणली पाहिजे. सरकारचा शिक्षणावरील खर्च फक्त 3 टक्केच्या जवळपास आहे. हा खर्च मुणगेकर समितीच्या व कोठारी आयोगाच्या केलेल्या शिफारशीनुसार स्थूल देशांतर्गत उत्पादनाच्या 6 ते 7 टक्के खर्च शिक्षणावर झाला पाहिजे, असे सुचविण्यात आले आहे. त्यानुसार शिक्षणावरील खर्चात वाढ करणे गरजेचे आहे.

2) **पायाभूत व सामाजिक क्षेत्राकडे विशेष लक्ष** :भारत सरकारने देशातील पायाभूत व सामाजिक क्षेत्राच्या विकासासाठी विशेष तरतूद करुन या दोन्हीही क्षेत्रांचा विकास घडवून आणला पाहिजे.

3) **व्यावसायिक व तंत्रशिक्षणावर भर** :शिक्षणासंबंधी सर्व धोरणांची अंमलबजावणी करीत असतांना देशात व्यावसायिक व तंत्रज्ञानावर आधारित शिक्षणाची विशेष पुरेशी गुंतवणूक करणे गरजेचे आहे.

4) **संशोधनास प्राधान्य** :देशातील सरकारने संशोधनास प्राधान्य दिले पाहिजे. तसेच संशोधनाची गुणवत्ता सुधारुन सामाजिक शास्त्रातील संशोधनाला चालना दिली पाहिजे आणि ते समाजास उपयोगी पडेल. त्यादृष्टीने दर्जा निर्माण होईल. याची दक्षता घेतली पाहिजे.

5) **आरोग्य विषयक आधुनिक सुविधा** :लोकांच्या आरोग्यात सुधारणा होण्याच्या दृष्टीने देशातील आरोग्य क्षेत्राने आधुनिक सुविधांचा स्विकार करुन त्यांचा प्रचार व प्रसार केला पाहिजे. आरोग्य क्षेत्रास बळकट करण्यासाठी सरकारने सर्वोतोपरी प्रयत्न केले पाहिजेत.वरील उपायांबरोबरच उत्पन्न वाटपातील विषमता कमी करणे, समानतेचे तंत्र, दारिद्र्य, स्त्री– पुरुष भेदभाव या सारखे मुद्दे शासनाने गंभीरपणे हाताळले पाहिजेत.

समारोप :भारतीय अर्थव्यवस्था प्रगतीकडे झेप घेत आहे, तसेच भारत आर्थिक महासत्तेकडे जात आहे, असे भारतातील अर्थतज्ञ आणि सुधारणावाद्यांना वाटत आहे. परंतु असे असले तरीही भारताच्या विकासाबाबत पुरेसे आशादायी चित्र नाही. जागतिक पातळीवर भारताची मानवी विकासंदर्भातील स्थिती खुप गंभीर आहे. त्या स्थितीत सुधारणा होत आहे परंतु, पाहिजे त्या प्रमाणात गती नाही. म्हणून देशातील सार्वजनिक सत्तेला देशातील मानवाचा विकास घडवून आणणे आणि अत्युच्च विकसित देशांच्या रांगेत नेण्याची जबाबदारी पार पाडावी लागणार आहे. मानव विकास निर्देशांकाच्या कसोटीवर मागच्या तीन दशकात भारताचा सरासरी वार्षिक वृद्धीदर कमालीचा निराशाजनक असून भारताची वाटचाल अतिशय संथ आहे. जोपर्यंत देशातील लोकांचे आरोग्य, राहणीमानाचा दर्जा आणि महत्त्वाचे म्हणजे लोकांचे ज्ञान व शिक्षणाचे प्रमाण याबाबत सरकारकडून सकारात्मक स्वरुपाचे बदल दिसून येणार नाही तोपर्यंत भारताच्या मानव विकास निर्देशांक मूल्यात वाढ होणार नाही, याबाबत सरकारने गंभीरपणे विचार करण्याची गरज आहे.

संदर्भ :

1) *भारतातील आणि जागतिक आर्थिक विकास– मुकूंद महाजन*
2) *भारतातील अर्थव्यवस्था – रुदार दत्त, के.पी.एम. सुंदर*
3) *दैनिक लोकमतचे विविध लेख.*
4) *अर्थसंवाद त्रैमासिकाचे विविध अंक.*
5) *http://hrd.undp.org/sites*

UGC Approved Sr. No. 49366

SRJIS

Online ISSN -2278-8808
Printed ISSN- 2349-4766

GLOBALLY INDEXED
IMPACT FACTOR SJIF 2016 6.177

Educational Technology
Literature
Science
Technology
EDUCATION
Management
Social Science
Psychology
Tourism Science
Business Management
Botany
Information Communication Technology

An International Peer Reviewed

Referred Quarterly

SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL FOR INTERDISCIPLINARY STUDIES

OCT-DEC , 2017. VOL. 6, ISSUE -34

EDITOR IN CHIEF : YASHPAL D. NETRAGAONKAR, Ph.D.

5

प्रा. संदेश सदाशिव तावडे & प्रा.डॉ. पंकज त्र्यंबक निकम (1291-1294)

मानव विकास निर्देशांकाबाबत भारतातील सद्यःस्थिती

प्रा. संदेश सदाशिव तावडे & प्रा.डॉ. पंकज त्र्यंबक निकम

वाणिज्य विभाग प्रमुख, म.वि.प्र.समाजाचे कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, मनमाड ता. नांदगाव जि. नाशिक (महाराष्ट्र).

अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, म.वि.प्र. समाजाचे कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, मनमाड ता. नांदगाव जि. नाशिक (महाराष्ट्र).

प्रस्तावना :जागतिक मानव विकास निर्देशांक अहवाल म्हणजे जगातील प्रत्येक देशासाठी स्वतःला आरशात न्याहाळून घेण्याची एक संधी असते. देशाची स्थिती काय आहे ते समजून घेणे शक्य होते. देशहिताच्या दृष्टीने अग्रक्रमाने कोणती पावले उचलायला हवीत हेही कळते. मानव विकासाच्या आघाडीवर भारताची जी वाटचाल सुरु आहे, ती कितपत समाधानकारक आहे? मानव विकासविषयक नियोजन आणि परिणामकारक अंमलबजावणीसंदर्भात आपण पुरेसे गंभीर आहोत का? यासारख्या प्रश्नांचे सिंहावलोकन करता येणे शक्य होते. कोणत्याही देशाचा विकास हा त्या देशातील मानवाच्या विकासावर अवलंबून असतो. देशातील कृषीक्षेत्र, उद्योग क्षेत्र आणि सेवा क्षेत्राची प्रभावी अंमलबजावणी त्या देशातील मानवी भांडवलावरुन निश्चित होते. मानवी भांडवल किंवा मानवाचा विकास जितका जास्त झालेला असेल तितका तो देश आर्थिक सत्तेकडे, सुबत्तेकडे झेप घेत असतो. मानवाचा विकास मोजण्याचा एक मापदंड म्हणजे मानव विकास निर्देशांक होय. मानव विकास निर्देशांकाच्या कसोटीवर मागच्या तीन दशकात भारताचा सरासरी वार्षिक वृध्दीदर कमालीचा निराशाजनक असून भारताची वाटचाल अतिशय संथ आहे. सन 2016 च्या आकडेवारीनुसार 23 मार्च 2017 रोजी युनायटेड नेशन्स डेव्हलपमेंट प्रोग्रॅमने प्रसिद्ध केलेल्या अहवालात भारताचा मानव विकास निर्देशांक 0.624 इतका असून जगातील 188 देशांमध्ये 131 वा क्रमांक लागतो.

- **अभ्यासाची उद्दिष्ट्ये** :

1) 'मानव विकास निर्देशांक' ही संकल्पना अभ्यासणे.
2) मानव विकास निर्देशांक कसा मोजतात ते अभ्यासणे.
3) मानव विकास निर्देशांक अहवाल – 2016 च्या अहवालातील भारताच्या परिस्थितीचा अभ्यास करणे.
4) मानवी विकासाची स्थिती सुधारण्यासाठी उपाययोजना मांडणे.

- **संशोधन पद्धती** : प्रस्तुत लघुशोध निबंध हा दुय्यम तथ्यांवर आधारित आहे. संदर्भ ग्रंथ, मासिके, संशोधन पेपर, दैनिक वर्तमानपत्रे यांचा आधार घेण्यात आला आहे.

- **मानव विकास निर्देशांक** : एखाद्या देशाचा विकास कितपत झालेला आहे, हे ठरविण्यासाठी 'मानव विकास निर्देशांक' ही मोजपद्धती कार्य करते. देशाचा विकास आर्थिक वृद्धीपेक्षा अन्य अनेक पैलुंना स्पर्श करतो आणि विकास त्या देशातील मानवी संसाधनाच्या क्षमता विकासावर अवलंबून असतो. संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रमाने 1990 सालापासून मानव विकास

मानव विकास निर्देशांक तयार केला आहे. निर्देशांक काढण्यासाठी एक नवी पद्धत स्विकारुन शिक्षण, आरोग्य, प्रशिक्षण, मुलभूत निवड स्वातंत्र्य इ. घटक विचारात घेवून मानवी विकासासंदर्भात व्याख्या पुढीलप्रमाणे केली आहे. "लोकांना निवडीसाठी उपलब्ध असणाऱ्या पर्यायांमध्ये वाढ करण्याची आणि आपल्या कल्याणाची इष्टपातळी गाठण्याची विस्तृत सर्वसमावेशक व व्यापक प्रक्रिया म्हणजे मानवी विकास होय." भारताचे अर्थतज्ञ डॉ. अमर्त्य सेन आणि पाकिस्तानचे अर्थतज्ञ मेहबुब उल हक यांनी मानव विकास निर्देशांक विकसित केला. लोकांचे आरोग्य, लोकांचे ज्ञान आणि त्यांच्या राहणीमानाचा दर्जा या तीन पैलुंना शून्य ते एक या मूल्यादरम्यान प्रमाणित करण्यात येते व त्या तिघांची सरासरी काढून मानव विकास निर्देशांकाचे एकूण मूल्य शून्य ते एकाच्या दरम्यान निश्चित केले जाते.

- **मानव विकास निर्देशांक कसा मोजतात**: संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रम (UNDP) या द्वारे प्रतिवर्षी जगातील देशांची चार गटात वर्गवारी केली जाते. ती अशी–
    1) अत्युच्च विकसित देश
    2) उच्च विकसित देश
    3) मध्यम विकसित देश
    4) अल्प विकसित देश

ही विभागणी मानव विकासावर आधारित असते. मानव विकास निर्देशांक प्रामुख्याने पुढील तीन पैलूवरून ठरविला जातो.

1) **लोकांचे आरोग्य** : माणसाचा विकास झाला म्हणजे त्याचे आरोग्य चांगले असले पाहिजे, सुधारले पाहिजे. पण आरोग्य सुधारले हे मोजायचे कसे? यासाठी आयुर्मान हा मोजमापाचा निकष ठरविण्यात आला. वाढते आयुर्मान हे विकासाचे द्योतक मानले जाते.

2) **लोकांचे ज्ञान** : विकासाचा निर्देशांक म्हणजे देशातील लोकांच्या ज्ञानात होणारी वाढ होय. ही ज्ञानातील वाढ मोजण्यासाठी वय वर्षे 15 व त्यावरील लोकांचा साक्षरता दर हा एक निकष आणि प्राथमिक व उच्च शिक्षणासाठी प्रवेशाचे प्रमाण हा दुसरा मापदंड त्यासाठी निश्चित करण्यात आला.

3) **लोकांच्या राहणीमानाचा दर्जा** : 'लोकांच्या राहणीमानाचा दर्जा त्यांच्या वस्तु व सेवा यांच्या उपभोगावर अवलंबून असतो. देशांतर्गत दरडोई स्थूल उत्पादन ही मोजपट्टी त्यासाठी वापरली जाते. अर्थात प्रत्येक देशातील किंमत पातळी भिन्न असल्याने दरडोई स्थूल उत्पादन क्रयशक्ती तुल्यतेवर आधारित ठरविले जाते.

वरील तीन बाबींसाठी समान महत्त्व देवून मानव विकास निर्देशांक काढला जातो. या तीन पैलूंना शून्य ते एक मूल्यादरम्यान प्रमाणित करण्यात येते व त्या तिघांची सरासरी काढून मानव विकास निर्देशांकाचे एकूण मूल्य शून्य ते एकाच्या दरम्यान निश्चित करतात. निर्देशांक एक असेल तर सर्वात जास्त म्हणजे चांगला निर्देशांक मानला जातो व देशांची क्रमवारी एक पासून शून्यापर्यंत गुणानुसार लावली जाते. थोडक्यात मानव विकासाच्या स्तरानुसार जगातील देशांचे क्रमांक ठरविण्यासाठी जो निर्देशांक वापरला जातो, त्यास मानव विकास निर्देशांक असे म्हणतात. हा निर्देशांक आयुर्मान, ज्ञान व शिक्षण आणि राहणीमानाचा दर्जा या तीन पैलुंना महत्व देवून निश्चित करतात. निर्देशांकानुसार देशांची वर्गवारी पुढीलप्रमाणे केली जाते.

MVP's Arts, Commerce & Science College MANMAD Tal. Nandgaon, Dist. Nashik

निर्देशांक	वर्गवारी
0.9 ते 1	अत्युच्च विकसित देश
0.8 ते 0.9	उच्च विकसित देश
0.5 ते 0.8	मध्यम विकसित देश
0.5 पेक्षा कमी	अल्प विकसित देश

निर्देशांक काढण्यासाठी आवश्यक ती माहिती व आकडेवारी विश्वासार्ह स्त्रोतापासून घेतली जाते. संयुक्त राष्ट्र संघाच्या लोकसंख्या विभागाकडून आयुर्मानाची, युनेस्को इन्स्टिट्यूट फॉर स्टॅटीस्टीक्स कडून प्रौढ साक्षरता दर व शिक्षण नोंदणी प्रमाण यांची तर जागतिक बँकेकडून दरडोई ढोबळ देशांतर्गत उत्पादनाची माहिती व सांख्यिकी मिळविली जाते.

दि. 23 मार्च 2017 रोजी UNDP ने प्रकाशित केलेल्या अहवालात सन 2016 मधील आकडेवारी वरून जगातील काही देशांच्या मानव विकास निर्देशांकाची स्थिती पुढीलप्रमाणे आहे.

मानव विकास निर्देशांक गुणानुक्रम	देश	मानव विकास निर्देशांक मूल्य	सरासरी आयुर्मान	शाळेतील वर्ष (सरासरी प्रमाण)	दरडोई स्थूल उत्पादन (अमेरिकन डॉलर)
01	नॉर्वे	0.949	81.7	12.7	67614
02	ऑस्ट्रेलिया	0.939	82.5	13.2	42822
03	स्विझर्लंड	0.939	83.1	13.4	56364
04	जर्मनी	0.926	81.1	13.2	45000
05	डेन्मार्क	0.925	80.4	12.7	44519
10	युनायटेड स्टेटस	0.920	79.2	13.2	53245
90	चिन	0.738	76.0	7.6	13345
131	भारत	0.624	68.3	6.3	5663
147	पकिस्थान	0.550	66.4	5.1	5031
	जग	0.717	77.6	8.3	14447

संदर्भ : http://hrd.undp.org/sites

वरील आकडेवारीवरुन असे लक्षात येते की, नॉर्वे ह्या देशाचा मानव विकास निर्देशांक सर्वात जास्त असून त्यानंतर ऑस्ट्रेलिया, स्विट्झर्लंड या देशांचा आहे. भारताचा मानव विकास निर्देशांकाबाबत जगात 131 वा क्रमांक लागतो. तो 0.624 इतका असल्याने भारताचा समावेश मध्यम विकसित देशात केला जातो. संयुक्त राष्ट्र विकास कार्यक्रमाने सन 2016 मधील जगातील 188 देशांच्या माहितीवरुन वरील गुणानुक्रम निश्चित केले आहेत. मानव विकास निर्देशांकाबाबत भारतापुढे जवळपास 130 देश आहेत हेच वरील पत्रकावरुन लक्षात येते.

- **भारतीय मानवी विकासाची स्थिती सुधारण्यासाठी उपाययोजना** : भारताने अलिकडील काही काळामध्ये उद्योग आणि सेवा क्षेत्रामध्ये नेत्रदिपक कामगिरी केली आहे. सन 2020 पर्यंत भारत महासत्ता होईल असेही अनेक तज्ञांकडून सांगितले जात आहे, असे असूनही आपल्या देशात काही समस्याही प्रामुख्याने दिसून येतात. मानवी विकास हा आर्थिक विकासाचा महत्वपूर्ण पैलू बनल्याने त्यातून प्रवास करताना भारतातील सार्वजनिक सत्तेने पुढील उपाययोजनांची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करणे गरजेचे आहे.

1) **शिक्षणावरील खर्चात वाढ** : सार्वजनिक सत्तेने शिक्षणाच्या विविध योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी केल्या जाणाऱ्या खर्चात वाढ घडवून आणली पाहिजे. सरकारचा शिक्षणावरील खर्च फक्त 3 टक्केच्या जवळपास आहे. हा खर्च मुणगेकर समितीच्या व कोठारी आयोगाच्या केलेल्या शिफारशीनुसार स्थूल देशांतर्गत उत्पादनाच्या 6 ते 7 टक्के खर्च शिक्षणावर झाला पाहिजे असे सुचविण्यात आले आहे. त्यानुसार शिक्षणावरील खर्चात वाढ करणे गरजेचे आहे.

2) **पायाभूत व सामाजिक क्षेत्राकडे विशेष लक्ष** :भारत सरकारने देशातील पायाभूत व सामाजिक क्षेत्राच्या विकासासाठी विशेष तरतूद करुन या दोन्हीही क्षेत्रांचा विकास घडवून आणला पाहिजे.

3) **व्यावसायिक व तंत्रशिक्षणावर भर** :शिक्षणासंबंधी सर्व धोरणांची अंमलबजावणी करीत असतांना देशात व्यावसायिक व तंत्रज्ञानावर आधारित शिक्षणाची विशेष पुरेशी गुंतवणूक करणे गरजेचे आहे.

4) **संशोधनास प्राधान्य** :देशातील सरकारने संशोधनास प्राधान्य दिले पाहिजे. तसेच संशोधनाची गुणवत्ता सुधारुन सामाजिक शास्त्रातील संशोधनाला चालना दिली पाहिजे आणि ते समाजास उपयोगी पडेल. त्यादृष्टीने दर्जा निर्माण होईल. याची दक्षता घेतली पाहिजे.

5) **आरोग्य विषयक आधुनिक सुविधा** :लोकांच्या आरोग्यात सुधारणा होण्याच्या दृष्टीने देशातील आरोग्य क्षेत्राने आधुनिक सुविधांचा स्विकार करुन त्यांचा प्रचार व प्रसार केला पाहिजे. आरोग्य क्षेत्रास बळकट करण्यासाठी सरकारने सर्वोतोपरी प्रयत्न केले पाहिजेत.वरील उपायांबरोबरच उत्पन्न वाटपातील विषमता कमी करणे, समानतेचे तंत्र, दारिद्र्य, स्त्री– पुरुष भेदभाव या सारखे मुद्दे शासनाने गंभीरपणे हाताळले पाहिजेत.

समारोप :भारतीय अर्थव्यवस्था प्रगतीकडे झेप घेत आहे, तसेच भारत आर्थिक महासत्तेकडे जात आहे, असे भारतातील अर्थतज्ञ आणि सुधारणावाद्यांना वाटत आहे. परंतु असे असले तरीही भारताच्या विकासाबाबत पुरेसे आशादायी चित्र नाही. जागतिक पातळीवर भारताची मानवी विकासंदर्भातील स्थिती खुप गंभीर आहे. त्या स्थितीत सुधारणा होत आहे परंतु, पाहिजे त्या प्रमाणात गती नाही. म्हणून देशातील सार्वजनिक सत्तेला देशातील मानवाचा विकास घडवून आणणे आणि अत्युच्च विकसित देशांच्या रांगेत नेण्याची जबाबदारी पार पाडावी लागणार आहे. मानव विकास निर्देशांकाच्या कसोटीवर मागच्या तीन दशकात भारताचा सरासरी वार्षिक वृद्धीदर कमालीचा निराशाजनक असून भारताची वाटचाल अतिशय संथ आहे. जोपर्यंत देशातील लोकांचे आरोग्य, राहणीमानाचा दर्जा आणि महत्त्वाचे म्हणजे लोकांचे ज्ञान व शिक्षणाचे प्रमाण याबाबत सरकारकडून सकारात्मक स्वरुपाचे बदल दिसून येणार नाही तोपर्यंत भारताच्या मानव विकास निर्देशांक मूल्यात वाढ होणार नाही, याबाबत सरकारने गंभीरपणे विचार करण्याची गरज आहे.

संदर्भ :

1) *भारतातील आणि जागतिक आर्थिक विकास– मुकूंद महाजन*
2) *भारतातील अर्थव्यवस्था – रुदार दत्त, के.पी.एम. सुंदर*
3) *दैनिक लोकमतचे विविध लेख.*
4) *अर्थसंवाद त्रैमासिकाचे विविध अंक.*
5) *http://hrd.undp.org/sites*

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) – 3.009, (GIF) –0.676 (2013)
Special Issue 23 : Commerce & Management
UGC Approved No. 40107 & 44117
ISSN : 2348-7143
December 2017

इ– व्यवसाय आणि इ– व्यवसायासमोरील आव्हाने

प्रा. सुभाष भोसले,
(वाणिज्य विभाग)
म.वि.प्र.चे कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, मनमाड,
ता. नांदगाव, जि. नाशिक

प्रस्तावना :–

आज सर्वच जग हे संगणक व इंटरनेटच्या जाळ्यामुळे जवळ येवून एक बाजारपेठ बनली आहे. अशा या इंटरनेटच्या व माहिती तंत्रज्ञानाच्या युगात व्यवसाय कसा बाहेर राहिल. म्हणूनच १९ व्या शतकाच्या शेवटी इ– व्यवसाय ही संकल्पना इ–मेल आणि इ– कॉमर्स ह्या संज्ञेपासून उदयाला आली. या अगोदर आपणाज वस्तू खरेदी करण्यासाठी वेगवेगळ्या दुकानांमध्ये जावे लागते. परंतु आता खरेदी जगतात नाट्यपूर्ण बदल घडले आहे. खरेदी करण्यासाठी आता दुकानात जाण्याची गरज नाही. खरेदी करण्यासाठी इंटरनेटची सोय असलेले संगणकावरुन वस्तूंची खरेदी करणे, त्यांचे शोधन करणे आणि प्रत्यक्षात त्या वस्तूंची पोहोच केली जाते.

इ– व्यवसायात इंटरनेटच्या माध्यमातून जनतेचा आणि प्रक्रियेचा संबंध जोडला जातो. यामुळे जागतिक स्तरावर कुठल्याही क्षेत्रात काम करण्याची मुभा मिळते. व्यवसायाची कार्यक्षमता सुधारते, नफा वाढतो व उत्तम ग्राहकसेवा प्रदान करता येतात. हा व्यवसाय वेबच्या माध्यमातून केला जातो म्हणून त्यास इ– व्यवसाय म्हणून ओळखले जाते.

शोधनिबंधाची उद्दिष्टे :–

१) इ– व्यवसायाची व्युत्पत्ती व अर्थ जाणून घेणे
२) इ– व्यवसायाच्या यशस्वी अंमलबजावणीस आवश्यक असणारी साधने जाणून घेणे.
३) इ– व्यवसायाच्या फायद्याचा अभ्यास करणे.
४) व्यवसायापुढील आव्हानांचा अभ्यास करणे.

पेमेंट गेटवेची पध्दती :–

वेबसाईट → पेमेंट गेटवे → पेमेंट प्रोसेसर → कार्ड संघटना → कार्ड देणारी बँक

इ – व्यवसायाची व्युत्पत्ती व अर्थ :–

'इ– व्यवसाय' या संज्ञेची व्युत्पत्ती इ–मेल आणि इ– कॉमर्स ह्या संज्ञेपासून झाली आहे. याची व्युत्पत्ती साधारणपणे १८ व्या शतकाच्या शेवटी झाली. IBM कंपनीने १९९४ ह्या नवीन शब्दाला उपयोगात आणले. खरेदीदाराला इंटरनेटवर वस्तुची खरेदी व विक्री करण्यास व्यासपीठ उपलब्ध करुन दिले. शेवटच्या दशकात (२०००–२०१०) इ– बिझनेस आणि इ– कॉमर्स ह्या जागतिक घटनांपैकी एक रोमांचक खळबळजनक घटना होती.

अनेकदा इ–कॉमर्स आणि इ– बिझनेस या संज्ञेचा वापर समानअर्थी केला जातो. परंतु, प्रत्यक्षात इ– वाणिज्य ही इ– बिझनेसची उपशाखा आहे. इ– कॉमर्स हे इ– बिझनेसचे व्यापारी स्वरुप आहे. जिथे

Maratha Vidya Prasarak Samaj's
Arts, Commerce & Science College, Manmad.
Tal. Nandgaon, Dist. Nashik (M.S.) 423104
Affiliated to Savitribai Phule Pune University,
Pune(ID No-PU/NS/AC/108/2007) AISHE : C–42066
Web – www.acsmanmadcollege.ac.in Telephone: 02591-225364 ISO 9001:2015 Certified

MANMAD

Scanned with OKEN Scanner

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) – 3.009, (GIF) –0.676 (2013)
Special Issue 23 : Commerce & Management
UGC Approved No. 40107 & 44117
ISSN : 2348-7143
December 2017

खरेदीदारास आणि विक्रेत्यास इंटरनेटद्वारे जोडले जाते. उत्पादन, खरेदी– विक्री आणि संपूर्ण व्यवसाय इत्यादींचा समावेश इ. बिझनेसमध्ये होतो.

दैनंदिन जीवनाच्या विविध बाजूंवर आज औद्योगिक तंत्रज्ञानाचा प्रचंड प्रभाव आहे. आपल्या समाजाने ह्या प्रभावाशी जुळवून घेवून तसा बदल जीवनशैलीत करणे आवश्यक आहे.

इ– बिझनेसच्या यशस्वीतेसाठीचे आवश्यक साधने :–

१) ग्राहक ते ग्राहक (Cunsumer to Cunsumer) :– आज अनेक वेबसाईट आहेत की, ज्याद्वारे वस्तुची खरेदी विक्री होते. यात ग्राहक वस्तु व सेवांची खरेदी– विक्री दुसऱ्या ग्राहकास करतो. वेबवर माहिती प्रदर्शित करण्यास परवानगी यात असते याचे शोधन करतांना सुरक्षितता असते. उदा. Pay- Net व Pay Pal. हे ग्राहक मंच क्रियाशील असतात त्यामुळे भरपाई मिळणे शक्य होते. या अशा वेबचे उत्तम उदा. म्हणजे ई–बे (E Bay) होय.

२) व्यापार ते ग्राहक (B to C) :– व्यवसाय ते ग्राहक बी टू सी च्या अतंर्गत होणारे व्यवहार व्यवसाय संस्था आणि ग्राहक यांच्यात होतात. विपणन कार्यासाठी संस्था यांची (Site) वापरतात. वस्तू व सेवांची किंमत कमी असून व्यवहाराचा वेग जलद असतो. प्रचलित वेबसाईट उदा. www.flipkart.com, www. yebhi.com

३) व्यवसाय ते व्यवसाय (B to B) :– व्यावसायिक संस्थामध्ये होणारे व्यवहार ह्या प्रकारात येतात. विविध प्रकारच्या सेवांसाठी व्यापारी संस्था एकमेकांशी संवाद साधतात. यामध्ये दुयम किंवा साहायभूत भागांचा पुरवठा, उत्पादनसाठीचे घटक Pay Services आदींचा समावेश होतो. उदा. केटरिंग

इ. व्यवसायाचे फायदे :–

१) इ– बिझनेसची उभारणी करणे हे पारंपारिक व्यवसायापेक्षा सोपे आहे.
२) इ– बिझनेस करण्याची प्रत्यक्ष जागेची गरज नसते. तर प्रशिक्षित तंत्रज्ञान व्यावसायिकांची गरज असते.
३) दळणवळण सोपे होते कारण प्रत्यक्ष समोरासमोर संवादाची गरज नसते.
४) परंपरागत व्यवसाहून कमी भांडवल ह्या व्यवसायास लागते.
५) पुरवठादार आणि ग्राहक यांच्यात सुसंवाद घडून येतो व संबंध मजबूत होतात.
६) इ– बिझनेसमुळे जागतिक स्तरावर व्यवसायाच्या अनेक संधी खुल्या झाल्या आहे.
७) शासनातर्फे ही या व्यवसायास अधिक पाठबळ मिळते.

इ– व्यवसायाची आव्हाने :–

१) विक्री योग्य उत्पादने शोधणे :– शॉपीफाय सारखे शॉपिंग कार्टचे प्लॅटफॉर्म प्रवेशाच्या बऱ्याच अडथळ्यांना दूर केले आहे. कोणीही दिवसात एक ऑनलाईन स्टोअर लॉन्च करु शकतो व सर्व प्रकारची उत्पादने विक्री करु शकतो. ऍमेझॉन त्यांच्या प्रचंड ऑनलाईन उत्पादनाच्या कॅटलॉगसह ई– कॉमर्स जगावर ताबा घेत आहे.

२) योग्य ग्राहक आकर्षित करणे :– ऑनलाईन ग्राहक हा प्रत्येक दिवशी एकाच मार्गाने वस्तु खरेदी करत नाही. तेव्हा इ– व्यवसायाने ग्राहकांच्या अपेक्षेनुसार मार्ग निर्धारित केला पाहिजे. तेव्हाच चांगला ग्राहक वर्ग आकर्षित होईल.

Maratha Vidya Prasarak Samaj's

Arts, Commerce & Science College, Manmad.

Tal. Nandgaon, Dist. Nashik (M.S.) 423104

Affiliated to Savitribai Phule Pune University, Pune(ID No-PU/NS/AC/108/2007) AISHE : C–42066

Web – www.acsmanmadcollege.ac.in Telephone: 02591-225364 ISO 9001:2015 Certified

MANMAD

Scanned with OKEN Scanner

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 3.009, (GIF) -0.676 (2013)
Special Issue 23 : Commerce & Management
UGC Approved No. 40107 & 44117
ISSN : 2348-7143
December 2017

३) लक्ष्य निश्चिती :– डिजीटल मार्केटिंग चॅनल विकसित होत आहे. तेव्हा रिटेलरने यापुढे एकाच चॅनलवर अवलंबून राहणे योग्य नाही. त्यांनी आणखी डिजीटल मार्केटींग चॅनल विकसित करुन आपले विक्री वाढीचे लक्ष्य निर्धारित केले पाहिजे.

४) गुणवत्ता निर्मिती :– ऑनलाईन रिटेलरने १ टक्के ते ३ टक्के च्या दरम्यान गुणवत्ता वाढीसाठी भांडवल गुंतवणूक केली आहे. या मोठ्या गुंतवणूकीमुळे त्यांना अधिक फायदा मिळत आहे.

५) आदर्श संभावना विकसित करणे :– आपण सक्रियपणे आपल्या सदस्यांसह सक्रिय नसल्यास मोठ्या ई–मेल यादी असण्या योग्य आहे. जर आपल्या ई–मेल यादी प्रत्यक्षात ग्राहकांना देण्यामध्ये रुपांतरीत असेल तर आदर्श संभावना विकसित होईल. रिटेलरने त्यांच्या ई–मेल विपणन प्रयत्नासह मुल्य वितरित करणे आवश्यक आहे.

६) फायदेशीर दीर्घकालीन वाढ साध्य करणे.

७) योग्य तंत्रज्ञान आणि भागीदार निवडणे.

८) हे सर्व घडू नये म्हणून योग्य लोकांना आकर्षित करणे.

निष्कर्ष :–

१) इ– व्यवसायाच्या यशस्वीतेसाठी ग्राहक ते ग्राहक, व्यापार ते ग्राहक आणि व्यवसाय ते व्यवसाया या साधनांची आवश्यकता असल्याचे दिसून येते.

२) इ– व्यवसायासमोर प्रामुख्याने विक्रीयोग्य उत्पादने शोधणे, ग्राहकांना आकर्षित करणे, उच्च दर्जा, ध्येय निश्चिती, दिर्घकालीन फायदा, तंत्रज्ञान व भागिदार निवडणे यासारखी आव्हाने असल्याचे आढळून आले.

३) इ– व्यवसायामुळे जागतिक व्यापारात वाढ होत असल्याचे दिसून येते.

संदर्भ :–

1. https://ecommercetrainingacademy.com
2. https://bizfluent.com
3. E-business : Search for Excellence by Dr. Vasu Deva, commonwelth Publishers, New Delhi.
4. E- commerce E- business by Dr. C.S. Rayudu, Himalaya Publishing House, Mumbai

Scanned with OKEN Scanner

ISSN 2394-5303

International Multilingual Research Journal

Printing Area

Special Issue December 2017

Maratha Vidya Prasarak Samaj's

Smt.Vimblaben Khimji Tejookaya

ARTS, SCIENCE AND COMMERCE COLLEGE,

Deolali Camp, Nashik-422 401

NAAC Re-accredited 'A' Grade

TWO DAY NATIONAL LEVEL SEMINAR

ON

"GOODS AND SERVICES TAX (GST) THE CONSUMER ISSUES AND CHALLENGES IN COMMERCE & ECONOMICS"

Sponsord By

BCUD,

Savitribai Phule Pune University, Pune

Organized by

Department of Commerce & Economics

Dr.S.K.Pagar
Co-ordinator

Dr.V.J.Medhane
Principal

MANMAD

ISSN 2394-5303

International Multilingual Research Journal

Special Issue : Goods and Service Tax (GST) the Consumer issues and Challenges in Commerce & Economics

Bapuji Gholap : Chief Editor

Harshwardhan Publication Pvt. Ltd.

At Post Limbaganesh, Tq.Dist. Beed-431 126

Editorial Board

- Dr. Vijay J. Medhane — Editor in Chief
- Dr. S. K. Pagar — Executive Editor
- Prof. V. B. Saidpatil — Co-Editor

Editorial Committee

- Prof. S. L. Bhoj
- Dr. Smt. L. D. Jadhav
- Dr. Urmila Y. Gite
- Dr. S. Y. Malode
- Dr. D. G. Ushir
- Prof. D. R. Patade

Advisory Committee

- Dr. Vijay J. Medhane
- Dr. V. B. Gaikwad
- Dr. D. D. Kajale
- Dr. S. K. Pagar
- Prof. V. B. Saidpatil
- Dr. Dilip B. Shinde
- Dr. R. D. Darekar
- Dr. D. R. Bacchav
- Prof. T. B. Khalkar
- Dr. S. R. Nikam
- Dr. R. K. Datir
- Dr. Suhas Avhad

MANMAD

Sr. No.	Topic	Researcher	Page No.
27	वस्तू व सेवाकर : जीएसटी एक अभ्यास	प्रा.जी.सी.बर्वे प्रा.डॉ.पंकज त्र्यंबक निकम	112
28	Need of GST	Dr.Jayashri P. Jadhav	115
29	Impact of GST on Trade	Mrs.Anita B. Derle	118
30	Impact of GST on Retail Sector in India	Mr.R.K.Binniwale	122
31	GST Impact on Education Sector in India	Smt. Patil Sangita	125
32	Impact of GST Bill on Different Sectors in India	Prof. Smt. Gaikwad Shakuntala K.	127
33	जीएसटीची गरज	प्रा.रंजना व्ही. जाधव	132
34	India's Goods & Service Tax : Comparison with Developed and Emerging Market Countries	Dr.Nitin D. Ade	137
35	Implementation of GST in India : It's Benefits and Impact on Various Industries in India	Bhavini K. Patel	143
36	Impacts of Goods and Service Tax (GST) on Trade	Prof.A.L. Gaikwad	149
37	Need for Goods and Services Tax (GST) in India	Prof.Chhaya K. Labhade	153
38	GST and Its Impact on the Consumer	Komal Narayan Phadol	156
39	Challenges and Limitations of GST	Nitin Narayan Phadol	159
40	जी.एस.टी. एक कर : एक बाजारपेठ	प्रा.श्रीमती अश्विनी पी. निसाळ	162

MANMAD

Special Issue : Commerce & Economics December 2017 ISSN No.2394-5303

वस्तु व सेवा कर–जीएसटी : एक अभ्यास

प्रा. जी.सी. बर्वे
वणिज्य विभाग,
म.वि.प्र.चे कला, वाणिज्य व विज्ञान
महाविद्यालय, मनमाड, ता. नांदगांव,
जि. नाशिक

प्रा.डॉ. पंकज त्र्यंबक निकम
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
म.वि.प्र.चे कला, वाणिज्य व विज्ञान
महाविद्यालय, मनमाड, ता. नांदगांव,
जि. नाशिक

प्रस्तावना:–

भारतात प्रामुख्याने प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्ष करांची आकारणी केली जाते. सरकारला उत्पन्न मिळवून देणाऱ्या साधनांत अप्रत्यक्ष करांचा वाटा नेहमीच अधिक राहिला आहे. सरकारच्या खर्चात जसजशी वाढ होत गेली तसतसे उत्पन्नाचे स्त्रोत वाढविण्यासाठी अप्रत्यक्ष करांच्या रचनेत सातत्याने बदल करण्यात आला आहे. परंतु तरी देखील कर चुकवेगिरीला आळा बसला नाही. त्याच पार्श्वभूमीवर देशातील अप्रत्यक्ष कर कमी करून त्याऐवजी एकच सर्वसमावेशक कर प्रणाली आणावी असा प्रस्ताव पुढे आला. तो म्हणजेच वस्तु व सेवा कर –जीएसटी होय. सन १९५४ मध्ये जगातील फ्रान्स या देशात जीएसटीची प्रथम अंमलबजावणी करण्यात आली. सध्या जगातील १६० देशांनी जीएसटीची अंमलबजावणी केली आहे. स्वातंत्र्योत्तर काळातील सर्वात मोठी कर सुधारणा म्हणून ओळखली जाणारी वस्तु व सेवा कर प्रणाली भारतात १ जुलै २०१७ पासुन अंमलात आलेली असून यामध्ये एकूण १२०० वस्तु व ५०० सेवा समाविष्ट केलेल्या आहेत.

अभ्यासाची उद्दीष्टये :–

१) जीएसटीचे स्वरूप अभ्यासणे
२) जीएसटीचे वैशिष्टये अभ्यासणे
३) जीएसटीची प्रक्रिया अभ्यासणे
४) जीएसटीचे फायदे–तोटे अभ्यासणे

संशोधन पद्धती :–

प्रस्तुत शोधनिबंध पूर्ण करण्यासाठी दुय्यम तथ्यांचा आधार घेतलेला आहे. यामध्ये प्रामुख्याने दैनिक वर्तमानपत्रे, मासिके, संदर्भग्रंथ, वेबसाईट्स इत्यांदीचा वापर करण्यात आलेला आहे.

वस्तु व सेवा कराचे स्वरूप:–

वस्तु व सेवा कर हा एक अप्रत्यक्ष कर असून तो उत्पादन, विक्री व वापर यावरील देशपातळीवरील एकच सर्व समावेशक असा कर आहे. तो मध्यवर्ती उत्पादन शुल्क, सीमा शुल्क, सेवा कर, मुल्यवर्धित कर, केंद्रीय विक्री कर, या अप्रत्यक्ष करांऐवजी आकारण्यास सुरूवात झाली आहे. थोडक्यात केंद्र व राज्यपातळीवर पुर्वी जे अनेक अप्रत्यक्ष कर आकारले जात होते ते सर्व कर रद्द करून त्याऐवजी वस्तु व सेवा कर आकारण्यास सुरूवात झाली आहे. वस्तु व सेवा कराची तीन भागात विभागणी करण्यात आली आहे.

१) केंद्रीय वस्तु व सेवा कर– सीजीएसटी

MANMAD

 ISSN No.2394-5303

२) राज्य वस्तु व सेवा कर– एसजीएसटी

३) आंतरराज्य वस्तु व सेवा कर– आयजीएसटी

अत्यावश्यक वस्तु व सेवा करमुक्त म्हणजे शुन्य टक्के करण्यात आल्या आहेत. नेहमीच्या आवश्यक वस्तु व सेवांसाठी सवलतीचा दर ५ टक्के, १८ टक्के असे प्रमाणित दर निश्चित करण्यात आले आहेत. साधारणपणे सुखकारक, चैनीच्या वस्तु व सेवांसाठी २८टक्के दराने कर आकारण्याचे निश्चित केले आहे आणीबाणीच्या परिस्थितीत, अपवादात्मक गरजेच्या काळात हा दर ४० टक्के पर्यंत वाढविण्याची मुळ कायद्यात तरतुद करण्यात आली आहे. १ जुलै २०१७ पासून जीएसटी लागू झाला. या कायद्यांतर्गत करपात्र व्यक्तींनी/ संस्थांनी ऑनलाईन नोंदणी करणे आवश्यक आहे.

जीएसटीचे वैशिष्टये :–

१) वस्तु व सेवा कर हा वस्तु व सेवांच्या सर्व विनिमयावर लागु असणार आहे.

२) केंद्र सरकार व राज्य सरकार यांच्या खात्यावर करदाता एकाच वेळी हा कर भरू शकेल.

३) सर्व व्यवहारांसाठी आदान कर परिपूर्ती लागू असेल.

४) सर्व वस्तु व सेवा विनिमयावर एकाचवेळी केंद्र सरकार व राज्य सरकार जीएसटी आकारू शकतात.

५) प्रत्येक करदात्याला पॅन संलग्न टॅक्स पेयर आयडेंटीफिकेशन नंबर (टीन) दिला जाणार आहे.

६) करदात्यांना कर भरणा कारण्यासाठी केंद्र व राज्य सरकारांना समान फॉर्ममध्येच, ठराविक काळाने कर प्रपत्र भरावे लागणार आहे.

७) वस्तु व सेवा कर राष्ट्रीय पातळीवर सार्वत्रिक एकजिनसी असा आहे.

८) या कर व्यवस्थेत कर चुकवेगीरी कमीत कमी असेल तसेच कर चुकविणाऱ्यांची आपोआप प्रसिद्धी व काळी यादी प्रसिध्द होण्याची सोय या व्यवस्थेत आहे.

९) वस्तु व सेवा कराची दर रचना पुरोगामी बहुस्तरीय आहे. अत्यावश्यक वस्तु व सेवा या करापासून मुक्त आहेत.

१०) वस्तु व सेवा कर पुर्णतः मुल्याधारित आहे.

११) वस्तु व सेवा कराची वसूली व्यवहाराच्या पातळीलाच म्हणजेच टॅक्स कलेक्टेड अॅट सोर्स अशी आहे.

१२) वस्तु व सेवा कर स्विकारल्यामुळे कर महसुल घटल्यास केंद्र सरकार घटक राज्यांना वार्षिक १४ टक्के वृद्धीकर गृहित धरून पहिली ५ वर्षे घटत्या प्रमाणात नुकसान भरपाई देणार आहे.

जीएसटीची प्रक्रिया :–

जीएसटीची प्रक्रिया समजण्यासाठी पुढील तीन वर्ग लक्षात घेणे आवश्यक आहे.

१) वर्ग पहिला–

जीएसटी नोंदणी घेणे ज्यांच्यासाठी सक्तीचे आहे त्या व्यक्तींनी किंवा व्यावसायिकांनी इतर कोणत्याही निकषांचा विचार न करता नोंदणी घेणे कायद्यानुसार सक्तीचे आहे. यामध्ये प्रामुख्याने सेवा

MANMAD

किंवा वस्तु पुरविणारे, नैमित्तीक व्यावसायिक, अनिवासी व्यावसायिक, ई–प्रत्यावर्ती कर भरावे लागणारे लोक, ईकॉमर्स पुरवठा करणारे, ई–कॉमर्स संचालक इ. गटातील लोकांनी व्यवसायाच्या सुरुवातीपासून नोंदणी घेणे आवश्यक आहे.

२) वर्ग दुसरा–

वर्ग एक मध्ये उल्लेख केल्या व्यतिरिक्त असणारे व्यावसायिक यांनी त्यांची देशातील एकूण करपात्र व करपात्र नसलेल्या वस्तु व सेवांच्या पुरवठयांची उलाढाल २० लाख रूपये होताच ३० दिवसांच्या आत नोंदणी दाखला घेणे अनिवार्य आहे. यांचा दुसऱ्या वर्गात समावेश होतो.

३) वर्ग तिसरा –

जे व्यावसायिक पहिल्या वर्गात येत नाहीत व ज्यांची उलाढाल २० लाख रूपयांच्या आत आहे. परंतु जे व्यावसायिक ऐच्छिक रित्या जीएसटीमध्ये नोंदणीकृत होऊ शकतात यांचा यामध्ये समावेश होतो. असे सर्व नोंदणीस पात्र असणारे व ऐच्छिक नोंदणी घेणारे यांना जीएसटीच्या वेबसाईटवर जावून नोंदणी घेण्याची प्रक्रिया ऑनलाईन पूर्ण करता येते. अशा सर्व व्यावसायिकांना किंवा व्यक्तिंना त्यांच्या व्यवसायाच्या जितक्या राज्यात शाखा असतील तितक्या राज्यात नोंदणीसाठी अर्ज करणे आवश्यक आहे.

जीएसटीचे फायदे:–

१) करपद्धतीत सुसूत्रता निर्माण झाली आहे. कारण देशभरात वस्तु व सेवांवर समान कर आकारणी होत आहे.

२) वस्तु व सेवा कराच्या अंमलबजावणीमुळे देशभरात वस्तु व सेवांच्या किंमती एकसारख्या राहणार आहेत.

३) कर आकारणीत एक वाक्यता असल्यामुळे देशाच्या राष्ट्रीय उत्पन्नात वाढ होऊन गुंतवणूकीला चालना मिळणार आहे.

४) वस्तु व सेवाकर आकारणीमुळे करांचा बोजा कमी होऊन वस्तु व सेवांच्या किंमती आपोआप कमी होत आहेत. त्यामुळे ग्राहकांची खरेदीशक्ती वाढत आहे.

५) करांचे जाळे अधिक विस्तृत होत आहे.

६) करदात्यांची संख्या वाढत आहे. तसेच सरकारच्या उत्पन्नात वाढ होत आहे.

७) आर्थिक विकासाचा वेग वाढणार आहे.

८) कर वसुलीचा खर्च कमी होणार आहे.

९) उत्पादकांच्या दृष्टीने ही व्यवस्था अधिक सोपी आहे. त्यांना आता वेगवेगळ्या विभागांमध्ये कर भरण्यासाठी आवेदनपत्र सादर करावे लागणार नाही.

१०) खरेदी विक्री व्यवहारांची नोंद ऑनलाईन असल्यामुळे कर चुकवेगिरीला आळा बसणार आहे.

जीएसटीचे तोटे :–

१) केंद्र सरकारचे व राज्य सरकारचे जवळपास २० अप्रत्यक्ष कर नाहिसे झाले आहेत.

२) जीएसटी कार्यप्रणालीबाबत व्यापाऱ्यांना पुरेशी माहिती नाही.

MVP's Arts, Commerce & Science College MANMAD

ISSN No.2394-5303

३) जीएसटीचा महत्तम दर २८ टक्के आहे. त्यामुळे चैनीच्या व ऐशोआरामी वस्तु व सेवांच्या किंमती वाढणार आहेत.

४) ग्रामीण भागातील बहुतांश व्यापारी वर्ग निरक्षर व संगणकाचे ज्ञान नसलेला आहे. त्यामुळे व्यवहारांची ऑनलाईन नोंदी करण्यात अडचणी येत आहेत.

५) राज्य सरकार व स्थानिक स्वराज्य संस्थांना महसुलासाठी केंद्र सरकारवर अवलंबुन राहावे लागणार आहे.

६) कर आकारणी आणि कर भरणा प्रक्रियांमध्ये अनेक अडथळे व समस्या येण्याची शक्यता आहे, व सध्या तसे चित्र दिसून येत आहे.

सारांश:–

केंद्र सरकारकडून पुर्वी आकारल्या जाणाऱ्या विविध अप्रत्यक्ष कराऐवजी जीएसटी या नवीन करप्रणालीमुळे एखाद्या विशिष्ट प्रकारच्या वस्तूवर संपुर्ण देशभर एकच कर दर आकारला जात आहे. निश्चितच ही नविन कर प्रणाली गुंतवणूक वाढीसाठी पोषक आहे. त्याबरोबरच जीएसटीमुळे सरकारच्या उत्पन्नातही वाढ होणार आहे. देशात करदात्यांचे जाळे अधिक व्यापण्यास तसेच आर्थिक विकासास सहाय्यक ठरणारी ही प्रणाली आहे. व्यापाऱ्यांच्या खरेदीविक्रीच्या सर्व व्यवहारांची नोंद ऑनलाईन असल्यामुळे अधिक उत्पन्न व कमी खर्चाची ही करप्रणाली आहे. परंतु दुसऱ्या बाजुने विचार केल्यास या कर प्रणालीची पुरेशी माहिती व संगणकाचे ज्ञान व्यापाऱ्यांना नसल्यामुळे अंमल बजावणीत अनेक अडचणी येत आहेत. जीएसटीची माहिती पुरविणारी यंत्रणा अपुरी पडत आहे. असे असले तरीही कर रचनेतील हा बदल देशाच्या अर्थव्यवस्थेस बळ देणारा आहे, असे म्हटले तर ते चुकीचे ठरणार नाही.

संदर्भ :–

१) सातभाई दिलीप, वस्तु व सेवा कराची ओळख, वस्तु व सेवा कर (GST), २०१७

२) यादव संतोषकुमार, वस्तु आणि सेवा कर– दुसऱ्या अर्थक्रांतीच्या दिशेने! प्रबोधन प्रकाशन ज्योती, जानेवारी २०१७.

३) दैनिक लोकमत, दैनिक सकाळ, दैनिक पुढारी इ. वर्तमानपत्रे

४) देसले किरण(२०१५), स्पर्धा परीक्षा अर्थशास्त्र भाग–१, दीपस्तंभ प्रकाशन, जळगाव

५) https//en.wikipedia.org/wiki/Goods-and services-Tax-(India).

MANMAD

ISSN 2394-5303

International Multilingual Research Journal

Printing Area

Special Issue December 2017

Maratha Vidya Prasarak Samaj's

Smt.Vimblaben Khimji Tejookaya

ARTS, SCIENCE AND COMMERCE COLLEGE,

Deolali Camp, Nashik-422 401

NAAC Re-accredited 'A' Grade

TWO DAY NATIONAL LEVEL SEMINAR

ON

"GOODS AND SERVICES TAX (GST) THE CONSUMER ISSUES AND CHALLENGES IN COMMERCE & ECONOMICS"

Sponsord By

BCUD,

Savitribai Phule Pune University, Pune

Organized by

Department of Commerce & Economics

Dr.S.K.Pagar
Co-ordinator

Dr.V.J.Medhane
Principal

MANMAD

ISSN 2394-5303

International Multilingual Research Journal

Special Issue : Goods and Service Tax (GST) the Consumer issues and Challenges in Commerce & Economics

Bapuji Gholap : Chief Editor

Harshwardhan Publication Pvt. Ltd.

At Post Limbaganesh, Tq.Dist. Beed-431 126

Editorial Board

- Dr. Vijay J. Medhane — Editor in Chief
- Dr. S. K. Pagar — Executive Editor
- Prof. V. B. Saidpatil — Co-Editor

Editorial Committee

- Prof. S. L. Bhoj
- Dr. Smt. L. D. Jadhav
- Dr. Urmila Y. Gite
- Dr. S. Y. Malode
- Dr. D. G. Ushir
- Prof. D. R. Patade

Advisory Committee

- Dr. Vijay J. Medhane
- Dr. V. B. Gaikwad
- Dr. D. D. Kajale
- Dr. S. K. Pagar
- Prof. V. B. Saidpatil
- Dr. Dilip B. Shinde
- Dr. R. D. Darekar
- Dr. D. R. Bacchav
- Prof. T. B. Khalkar
- Dr. S. R. Nikam
- Dr. R. K. Datir
- Dr. Suhas Avhad

MANMAD

Sr. No.	Topic	Researcher	Page No.
27	वस्तू व सेवाकर : जीएसटी एक अभ्यास	प्रा.जी.सी.वर्वे प्रा.डॉ.पंकज त्र्यंबक निकम	112
28	Need of GST	Dr.Jayashri P. Jadhav	115
29	Impact of GST on Trade	Mrs.Anita B. Derle	118
30	Impact of GST on Retail Sector in India	Mr.R.K.Binniwale	122
31	GST Impact on Education Sector in India	Smt. Patil Sangita	125
32	Impact of GST Bill on Different Sectors in India	Prof. Smt. Gaikwad Shakuntala K.	127
33	जीएसटीची गरज	प्रा.रंजना व्ही. जाधव	132
34	India's Goods & Service Tax : Comparison with Developed and Emerging Market Countries	Dr.Nitin D. Ade	137
35	Implementation of GST in India : It's Benefits and Impact on Various Industries in India	Bhavini K. Patel	143
36	Impacts of Goods and Service Tax (GST) on Trade	Prof.A.L. Gaikwad	149
37	Need for Goods and Services Tax (GST) in India	Prof.Chhaya K. Labhade	153
38	GST and Its Impact on the Consumer	Komal Narayan Phadol	156
		Nitin Narayan Phadol	159
39	Challenges and Limitations of GST	प्रा.श्रीमती अश्विनी पी. निसाळ	162
40	जी.एस.टी. एक कर : एक बाजारपेठ		

ISSN No.2394-5303

वस्तु व सेवा कर–जीएसटी : एक अभ्यास

प्रा. जी.सी. बर्वे
वणिज्य विभाग,
म.वि.प्र.चे कला, वाणिज्य व विज्ञान
महाविद्यालय, मनमाड, ता. नांदगांव,
जि. नाशिक

प्रा.डॉ. पंकज त्र्यंबक निकम
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
म.वि.प्र.चे कला, वाणिज्य व विज्ञान
महाविद्यालय, मनमाड, ता. नांदगांव,
जि. नाशिक

प्रस्तावना:–

भारतात प्रामुख्याने प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्ष करांची आकारणी केली जाते. सरकारला उत्पन्न मिळवून देणाऱ्या साधनांत अप्रत्यक्ष करांचा वाटा नेहमीच अधिक राहिला आहे. सरकारच्या खर्चात जसजशी वाढ होत गेली तसतसे उत्पन्नाचे स्त्रोत वाढविण्यासाठी अप्रत्यक्ष करांच्या रचनेत सातत्याने बदल करण्यात आला आहे. परंतु तरी देखील कर चुकवेगिरीला आळा बसला नाही. त्याच पार्श्वभूमीवर देशातील अप्रत्यक्ष कर कमी करून त्याऐवजी एकच सर्वसमावेशक कर प्रणाली आणावी असा प्रस्ताव पुढे आला. तो म्हणजेच वस्तु व सेवा कर –जीएसटी होय. सन १९५४ मध्ये जगातील फ्रान्स या देशात जीएसटीची प्रथम अंमलबजावणी करण्यात आली. सध्या जगातील १६० देशांनी जीएसटीची अंमलबजावणी केली आहे. स्वातंत्र्योत्तर काळातील सर्वात मोठी कर सुधारणा म्हणून ओळखली जाणारी वस्तु व सेवा कर प्रणाली भारतात १ जुलै २०१७ पासुन अंमलात आलेली असून यामध्ये एकूण १२०० वस्तु व ५०० सेवा समाविष्ट केलेल्या आहेत.

अभ्यासाची उद्दीष्टये :–

१) जीएसटीचे स्वरूप अभ्यासणे
२) जीएसटीचे वैशिष्टये अभ्यासणे
३) जीएसटीची प्रक्रिया अभ्यासणे
४) जीएसटीचे फायदे–तोटे अभ्यासणे

संशोधन पद्धती :–

प्रस्तुत शोधनिबंध पूर्ण करण्यासाठी दुय्यम तथ्यांचा आधार घेतलेला आहे. यामध्ये प्रामुख्याने दैनिक वर्तमानपत्रे, मासिके, संदर्भग्रंथ, वेबसाईट्स इत्यांदीचा वापर करण्यात आलेला आहे.

वस्तु व सेवा कराचे स्वरूप:–

वस्तु व सेवा कर हा एक अप्रत्यक्ष कर असून तो उत्पादन, विक्री व वापर यावरील देशपातळीवरील एकच सर्व समावेशक असा कर आहे. तो मध्यवर्ती उत्पादन शुल्क, सीमा शुल्क, सेवा कर, मुल्यवर्धित कर, केंद्रीय विक्री कर, या अप्रत्यक्ष करांऐवजी आकारण्यास सुरूवात झाली आहे. थोडक्यात केंद्र व राज्यपातळीवर पुर्वी जे अनेक अप्रत्यक्ष कर आकारले जात होते ते सर्व कर रद्द करून त्याऐवजी वस्तु व सेवा कर आकारण्यास सुरूवात झाली आहे. वस्तु व सेवा कराची तीन भागात विभागणी करण्यात आली आहे.

१) केंद्रीय वस्तु व सेवा कर– सीजीएसटी

MANMAD

२) राज्य वस्तु व सेवा कर– एसजीएसटी

३) आंतरराज्य वस्तु व सेवा कर– आयजीएसटी

अत्यावश्यक वस्तु व सेवा करमुक्त म्हणजे शुन्य टक्के करण्यात आल्या आहेत. नेहमीच्या आवश्यक वस्तु व सेवांसाठी सवलतीचा दर ५ टक्के, १८ टक्के असे प्रमाणित दर निश्चित करण्यात आले आहेत. साधारणपणे सुखकारक, चैनीच्या वस्तु व सेवांसाठी २८टक्के दराने कर आकारण्याचे निश्चित केले आहे आणीबाणीच्या परिस्थितीत, अपवादात्मक गरजेच्या काळात हा दर ४० टक्के पर्यंत वाढविण्याची मुळ कायद्यात तरतुद करण्यात आली आहे. १ जुलै २०१७ पासून जीएसटी लागू झाला. या कायद्यांतर्गत करपात्र व्यक्तींनी/ संस्थांनी ऑनलाईन नोंदणी करणे आवश्यक आहे.

जीएसटीचे वैशिष्टये :–

१) वस्तु व सेवा कर हा वस्तु व सेवांच्या सर्व विनिमयावर लागु असणार आहे.

२) केंद्र सरकार व राज्य सरकार यांच्या खात्यावर करदाता एकाच वेळी हा कर भरू शकेल.

३) सर्व व्यवहारांसाठी आदान कर परिपूर्ती लागू असेल.

४) सर्व वस्तु व सेवा विनिमयावर एकाचवेळी केंद्र सरकार व राज्य सरकार जीएसटी आकारू शकतात.

५) प्रत्येक करदात्याला पॅन संलग्न टॅक्स पेयर आयडेंटीफिकेशन नंबर (टीन) दिला जाणार आहे.

६) करदात्यांना कर भरणा कारण्यासाठी केंद्र व राज्य सरकारांना समान फॉर्ममध्येच, ठराविक काळाने कर प्रपत्र भरावे लागणार आहे.

७) वस्तु व सेवा कर राष्ट्रीय पातळीवर सार्वत्रिक एकजिनसी असा आहे.

८) या कर व्यवस्थेत कर चुकवेगीरी कमीत कमी असेल तसेच कर चुकविणाऱ्यांची आपोआप प्रसिद्धी व काळी यादी प्रसिध्द होण्याची सोय या व्यवस्थेत आहे.

९) वस्तु व सेवा कराची दर रचना पुरोगामी बहुस्तरीय आहे. अत्यावश्यक वस्तु व सेवा या करापासून मुक्त आहेत.

१०) वस्तु व सेवा कर पुर्णत: मुल्याधारित आहे.

११) वस्तु व सेवा कराची वसूली व्यवहाराच्या पातळीलाच म्हणजेच टॅक्स कलेक्टेड अॅट सोर्स अशी आहे.

१२) वस्तु व सेवा कर स्विकारल्यामुळे कर महसुल घटल्यास केंद्र सरकार घटक राज्यांना वार्षिक १४ टक्के वृद्धीकर गृहित धरून पहिली ५ वर्षे घटत्या प्रमाणात नुकसान भरपाई देणार आहे.

जीएसटीची प्रक्रिया :–

जीएसटीची प्रक्रिया समजण्यासाठी पुढील तीन वर्ग लक्षात घेणे आवश्यक आहे.

१) वर्ग पहिला–

जीएसटी नोंदणी घेणे ज्यांच्यासाठी सक्तीचे आहे त्या व्यक्तींनी किंवा व्यावसायिकांनी इतर कोणत्याही निकषांचा विचार न करता नोंदणी घेणे कायद्यानुसार सक्तीचे आहे. यामध्ये प्रामुख्याने सेवा

MANMAD

किंवा वस्तु पुरविणारे, नैमित्तीक व्यावसायिक, अनिवासी व्यावसायिक, ई–प्रत्यावर्ती कर भरावे लागणारे लोक, ईकॉमर्स पुरवठा करणारे, ई–कॉमर्स संचालक इ. गटातील लोकांनी व्यवसायाच्या सुरुवातीपासून नोंदणी घेणे आवश्यक आहे.

२) वर्ग दुसरा–

वर्ग एक मध्ये उल्लेख केल्या व्यतिरिक्त असणारे व्यावसायिक यांनी त्यांची देशातील एकूण करपात्र व करपात्र नसलेल्या वस्तु व सेवांच्या पुरवठयांची उलाढाल २० लाख रूपये होताच ३० दिवसांच्या आत नोंदणी दाखला घेणे अनिवार्य आहे. यांचा दुसऱ्या वर्गात समावेश होतो.

३) वर्ग तिसरा –

जे व्यावसायिक पहिल्या वर्गात येत नाहीत व ज्यांची उलाढाल २० लाख रूपयांच्या आत आहे. परंतु जे व्यावसायिक ऐच्छिक रित्या जीएसटीमध्ये नोंदणीकृत होऊ शकतात यांचा यामध्ये समावेश होतो. असे सर्व नोंदणीस पात्र असणारे व ऐच्छिक नोंदणी घेणारे यांना जीएसटीच्या वेबसाईटवर जावून नोंदणी घेण्याची प्रक्रिया ऑनलाईन पूर्ण करता येते. अशा सर्व व्यावसायिकांना किंवा व्यक्तिंना त्यांच्या व्यवसायाच्या जितक्या राज्यात शाखा असतील तितक्या राज्यात नोंदणीसाठी अर्ज करणे आवश्यक आहे.

जीएसटीचे फायदे:–

१) करपद्धतीत सुसूत्रता निर्माण झाली आहे. कारण देशभरात वस्तु व सेवांवर समान कर आकारणी होत आहे.

२) वस्तु व सेवा कराच्या अंमलबजावणीमुळे देशभरात वस्तु व सेवांच्या किंमती एकसारख्या राहणार आहेत.

३) कर आकारणीत एक वाक्यता असल्यामुळे देशाच्या राष्ट्रीय उत्पन्नात वाढ होऊन गुंतवणूकीला चालना मिळणार आहे.

४) वस्तु व सेवाकर आकारणीमुळे करांचा बोजा कमी होऊन वस्तु व सेवांच्या किंमती आपोआप कमी होत आहेत. त्यामुळे ग्राहकांची खरेदीशक्ती वाढत आहे.

५) करांचे जाळे अधिक विस्तृत होत आहे.

६) करदात्यांची संख्या वाढत आहे. तसेच सरकारच्या उत्पन्नात वाढ होत आहे.

७) आर्थिक विकासाचा वेग वाढणार आहे.

८) कर वसुलीचा खर्च कमी होणार आहे.

९) उत्पादकांच्या दृष्टीने ही व्यवस्था अधिक सोपी आहे. त्यांना आता वेगवेगळ्या विभागांमध्ये कर भरण्यासाठी आवेदनपत्र सादर करावे लागणार नाही.

१०) खरेदी विक्री व्यवहारांची नोंद ऑनलाईन असल्यामुळे कर चुकवेगिरीला आळा बसणार आहे.

जीएसटीचे तोटे :–

१) केंद्र सरकारचे व राज्य सरकारचे जवळपास २० अप्रत्यक्ष कर नाहिसे झाले आहेत.

२) जीएसटी कार्यप्रणालीबाबत व्यापाऱ्यांना पुरेशी माहिती नाही.

MANMAD

ISSN No.2394-5303

३) जीएसटीचा महत्तम दर २८ टक्के आहे. त्यामुळे चैनीच्या व ऐशोआरामी वस्तू व सेवांच्या किंमती वाढणार आहेत.

४) ग्रामीण भागातील बहुतांश व्यापारी वर्ग निरक्षर व संगणकाचे ज्ञान नसलेला आहे. त्यामुळे व्यवहारांची ऑनलाईन नोंदी करण्यात अडचणी येत आहेत.

५) राज्य सरकार व स्थानिक स्वराज्य संस्थांना महसुलासाठी केंद्र सरकारवर अवलंबुन राहावे लागणार आहे.

६) कर आकारणी आणि कर भरणा प्रक्रियांमध्ये अनेक अडथळे व समस्या येण्याची शक्यता आहे, व सध्या तसे चित्र दिसून येत आहे.

सारांश:–

केंद्र सरकारकडून पुर्वी आकारल्या जाणाऱ्या विविध अप्रत्यक्ष कराऐवजी जीएसटी या नवीन करप्रणालीमुळे एखाद्या विशिष्ट प्रकारच्या वस्तूवर संपुर्ण देशभर एकच कर दर आकारला जात आहे. निश्चितच ही नविन कर प्रणाली गुंतवणूक वाढीसाठी पोषक आहे. त्याबरोबरच जीएसटीमुळे सरकारच्या उत्पन्नातही वाढ होणार आहे. देशात करदात्यांचे जाळे अधिक व्यापण्यास तसेच आर्थिक विकासास सहाय्यक ठरणारी ही प्रणाली आहे. व्यापाऱ्यांच्या खरेदीविक्रीच्या सर्व व्यवहारांची नोंद ऑनलाईन असल्यामुळे अधिक उत्पन्न व कमी खर्चाची ही करप्रणाली आहे. परंतु दुसऱ्या बाजुने विचार केल्यास या कर प्रणालीची पुरेशी माहिती व संगणकाचे ज्ञान व्यापाऱ्यांना नसल्यामुळे अंमल बजावणीत अनेक अडचणी येत आहेत. जीएसटीची माहिती पुरविणारी यंत्रणा अपुरी पडत आहे. असे असले तरीही कर रचनेतील हा बदल देशाच्या अर्थव्यवस्थेस बळ देणारा आहे, असे म्हटले तर ते चुकीचे ठरणार नाही.

संदर्भ :–

१) सातभाई दिलीप, वस्तु व सेवा कराची ओळख, वस्तु व सेवा कर (GST), २०१७
२) यादव संतोषकुमार, वस्तु आणि सेवा कर– दुसऱ्या अर्थक्रांतीच्या दिशेने! प्रबोधन प्रकाशन ज्योती, जानेवारी २०१७.
३) दैनिक लोकमत, दैनिक सकाळ, दैनिक पुढारी इ. वर्तमानपत्रे
४) देसले किरण(२०१५), स्पर्धा परीक्षा अर्थशास्त्र भाग–१, दीपस्तंभ प्रकाशन, जळगाव
५) https//en.wikipedia.org/wiki/Goods-and services-Tax-(India).

Impact Factor - 3.452 ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

January-2018

SPECIAL ISSUE-XXVII [B]

THE GST AND INDIAN ECONOMY

Guest Editor
Prin. Dr. P. R. Bhabad
M.V.P.'s, SSSM, ASC College,
Saikheda. Tal. Niphad,
Dist. Nashik (MS) India.

Executive Editor
Dr. Ganesh R. Patil
Head, Deptt. of Commerce,
M.V.P.'s, SSSM, ASC College,
Saikheda.Tal. Niphad, Dist. Nashik.

Chief Editor :
Dr. Dhanraj T. Dhangar
MGV's Arts & Commerce College, Yeola

This Journal is indexed in :
- UGC Approved Journal List No. 40705 & 44117
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

SWATIDHAN PUBLICATIONS

MANMAD

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal | ISSN : 2348-7143
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 3.009, (GIF) -0.676 (2013) | January 2018
Special Issue 27 [B] : The GST and Indian Economy
UGC Approved No. 40705 & 44117

25	GST and Indian Economy	Mrs. Anita B. Derle	99
26	A Study of Working Methodology of GST in India	Dr.Chintamani Ramesh	101
27	Impact of GST on Textiles Sectors	Rishikesh Malani	105
28	GST and Indian Economy	Pramod Chobhe & Subhash Bhosale	110
29	GST and Indian Economy	Dr. Smt. Asha Kadam	113
30	Good and Service Tax (GST) In India: Features and Recent Developments	Dr. Dilip Shinde	117
31	Changes in Indian Agricultural Sector due to GST	Rajendra Doifode & Archana Doifode	123
32	A Study of Impact of Goods and Service Tax on Service Sector in India	Dr. Vasant Boraste	127
33	Role of Cost Management Accountant in GST	Mr. Pravin Dhepale	133
34	A Comparative Study of GST in India and Other Economies	Dr. Mukti Baphna & Dr. Shilpa Kabra	137
35	Indian Economy and GST	Archana Doifode & Rajendra Doifode	142
36	Impact of Goods and Services Tax on India's Economy	Dr. Bharat V. Rathod	146
37	वस्तू आणि सेवा कर : एक देश, एक कर	डॉ. अमोल गायकवाड	151
38	जी.एस.टी. कर व्यवस्थेतील महत्त्वाचा टप्पा	डॉ. मनीषा आहेर	156
39	वस्तू व सेवा कराचा भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	डॉ. नारायण गाढे	159
40	जी.एस.टी. : एक देश, एक कर	डॉ. दीपक कारे	164
41	वस्तू व सेवा कर आणि ग्राहक	प्रा. अविनाश सोनवणे	167
42	जीएसटी:- भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	प्रा. सुजाता पाटील	170
43	जीएसटीचे भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	डॉ. राजू शिंदे व कमलेश विसपुते	173
44	एक देश एक कर	डॉ. सुरेखा भिंगारदिवे	178
45	वस्तू व सेवा कराविषयी समज गैरसमज व वस्तुस्थिती	प्रा.डॉ.धिरज झाल्टे	180
46	वस्तू व सेवा कर आणि भारतीय अर्थव्यवस्था : एक दृष्टीक्षेप	डॉ.पी.टी. निकम व जी.सी.बर्वे	184
47	वस्तू व सेवा कर आणि व्यापारावरील परिणाम	प्रा. शरद काकड	188
48	जी.एस.टी.समोरील आव्हाने आणि भवितव्य	श्रीमती नीता पुणतांबेकर	191
49	जी.एस.टी. के अंतर्गत पंजीयन आवश्यकता एवं प्रक्रिया	डॉ. राजेश कुमार	194

Our Editors have reviewed paper with experts' committee, and they have checked papers on their level best to stop furtive literature. Except it, the respective authors of the p are responsible for originality of the papers and intensive thoughts in the papers.

- Executive Editor

MANMAD

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) – 3.009, (GIF) –0.676 (2013)
Special Issue 27 [B] : The GST and Indian Economy
UGC Approved No. 40705 & 44117
ISSN : 2348-7143
January 2018

वस्तू व सेवा कर आणि भारतीय अर्थव्यवस्था एक दृष्टीक्षेप

प्रा.डॉ. पी. टी. निकम
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, मविप्र कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, मनमाड

प्रा. जी. सी. बर्वे
वाणिज्य विभाग, मविप्र कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, मनमाड

प्रस्ताविक :

वस्तू व सेवा कर (जीएसटी) भारतात १ जुलै २०१७ पासून हा एकच अप्रत्यक्ष कर लागू करण्यात आला. देशभरात एकसमान कर प्रणाली असावी, असा उद्देश या मागे होता. त्यानुसार केंद्र व राज्य सरकारद्वारे त्यापूर्वी लागू असलेले अनेक अप्रत्यक्ष कर रद्द करून ही नवीन करप्रणाली भारतात लागू करण्यात आली.

जीएसटी लागू करण्यासाठी भारताच्या राज्यघटनेत दुरूस्ती करून नवीन कायदे करण्यात आले. **"गुड्स अ‍ॅन्ड सर्व्हिसेस काऊन्सिल"** ही मध्यवर्ती वैधानिक संस्था जीएसटीचे नियमन करते. केंद्रीय अर्थमंत्री हे या काऊन्सिलचे प्रमुख आहेत.

जीएसटी लागु करण्यासाठी ३० जुन २०१७ च्या रात्री संसदेचे विशेष अधिवेशन झाले. त्यात राष्ट्रपतींनी मध्यरात्रीच्या सुमारास जीएसटी लागू झाल्याची अधिकृत घोषणा केली.

प्रस्तावित जीएसटी कायदयानुसार २१ सदस्य असलेल्या समितीची स्थापना करण्यात आली आहे. राज्य व केंद्रशासित प्रदेश जीएसटी कायदा जम्मु व काश्मिर वगळता भारताच्या सर्व राज्य व केंद्रशासित प्रदेशाद्वारे पारित करण्यात आला आहे. २०११ साली माजी पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग यांनी सर्वात आधी वस्तु व सेवा कराचा प्रस्ताव लोकसभेत सादर केला व २०१७ साली पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या काळात अंमलबजावणी केली गेली.

उद्दिष्टे :

१) वस्तु व सेवा कराची ठळक वैशिष्टे अभ्यासणे.
२) वस्तु व सेवा कर दर (टॅक्स स्लॅब) अभ्यासणे.
३) वस्तु व सेवा कराचे भारतीय अर्थव्यवस्थेवर होणारे परिणाम अभ्यासणे.

संशोधन पद्धती:

प्रस्तुत शोधनिबंध पूर्ण करण्यासाठी दुय्यम तथ्याचा आधार घेतलेला आहेत. यात प्रामुख्याने दैनिक वर्तमानपत्रे, मासिके, वेबसाईट्स, संदर्भग्रंथ इत्यादींचा वापर करण्यात आला आहे.

जीएसटी काय आहे – ठळक वैशिष्टे:

जीएसटी वस्तु आणि सेवांच्या उत्पादन आणि वितरणच्या एकापेक्षा जास्त टप्प्यांवर गंतव्य–आधारीत वापर कर लागू आहे. यात राज्य आणि स्थानिक कर, करमणुक कर, अबकारी कर, जकात व इतरांसारख्या इतर अनेक करांचा समावेश आहे. कर लागू आहे व्यवहार मुल्यावर ज्यात पॅकेजिंग, कमिशन आणि विक्री दरम्यान झालेला इतर खर्च समाविष्ट आहे. हे आदान–प्रदान आणि कॅपिटल गुड्स प्रापणवर पूर्ण कर जमा करण्याची परवानगी देते जी नंतर जीएसटी आऊटपुट देयता विरोधात सेट करता येते.

MANMAD

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 3.009, (GIF) -0.676 (2013)
Special Issue 27 [B] : The GST and Indian Economy
UGC Approved No. 40705 & 44117
ISSN : 2348-7143
January 2018

जीएसटीची वैशिष्टे म्हणजे वस्तु व सेवा एकसमान आणि पुरवठा शृंखलेत मानली जातात, ग्राहकांना त्यांच्यापर्यंत पोहचेल तोपर्यंत ते एकसमान एकच दराने कर लागू होतात. अशा प्रकारे कर नवनिर्माण मोठया उद्योगांना आणि एसएमईना समान पातळीवर आणते आणि स्टॉकचे हस्तांतरण एकसमानपणे करते.

भारतात जीएसटी रोलआऊटचा आणखी एक मुख्य वैशिष्टे म्हणजे हा दुहेरी आधारावर असले म्हणजेच केंद्र आणि विविध राज्य सरकार दोन्ही जीएसटी स्वतंत्रपणे लागू करले. केंद्र सरकार सीजीएसटी ला लागू करेल आणि राज्य सरकार अनुक्रमे एसजीएसटी लागू करेल. तथापि, कराचे वर्गीकरण, कर आकारणी आणि शुल्काचा आकार या दोन्हीसाठी समान असेल. हे सरकारचे संघीय संरचनेच्या दृष्टीने आवश्यक आहे. परंतु दोन्ही स्तरांवरील सरकारांना स्वत:च्या करांची अंमलबजावणी करण्याचे स्वातंत्र्य आहे. या व्यतितिक्त, वस्तु आणि सेवांच्या आयातीवर जीएसटी लागू केला जाईल.

जीएसटीची आणखी एक महत्त्वाची वैशिष्टे म्हणजे विविध राज्ये व केंद्रशासित करांचे महत्त्व कमी करणे. जीएसटी अंतर्गत असलेले राज्य कर म्हणजे वॅट, करमणुक कर, प्रवेश कर, लक्झरी टॅक्स, सट्टा व जुगार वर करत्र. सेंट्रल एक्साइज डयूटी, अतिरिक्त एक्साइज डयूटी, सर्व्हिस टॅक्स, अतिरिक्त कस्टम डयूटी, स्पेशल अप्पर डयूटी आणि सेंट्रल सेल्स टॅक्स असे विविध कर भरण्यात येणार आहेत.

भारतीतील विविध जीएसटी टॅक्स स्लॅब

भारतामध्ये प्रमुख जीएसटीचे टॅक्स स्लॅब हे शुन्य टक्के, ५ टक्के, १२ टक्के, १८ टक्के व २८ टक्के अश्या प्रकारे आहे.

१) कर नाही (० टक्के)

वस्तु– दुध, फळे, भाजी, ब्रेड, मीठ, बिंदी, दही, सिंदुर, नैसर्गिक मध, बांगडया, हातमाग, बेसन, अंडी, स्टॅम्प, मुद्रित पुस्तके, न्यायालयीन कागदपत्रे आणि वर्तमानपत्रे यांसारख्या वस्तुंवर कर आकारला जाणार नाही.

सेवा : १००० च्या खाली दर असलेले सर्व हॉटिल्स आणि लॉज जीएसटी अंतर्गत करमुक्त आहेत.

२) ५ टक्के च्या जीएसटी टॅक्स स्लॅब :

वस्तु – जीएसटी अंतर्गत ५ टक्के कराच्या अंतर्गत येणाऱ्या वस्तु म्हणजे स्किम्ड मिल्क पावडर, फिश पट्टा, फ्रोझन भाज्या, कॉफी, कोळसा, खते, चहा, मसाले, पिझ्झा रोटी, केरोसीन, आयुर्वेदिक औषधे, अगरबत्ती, इन्सुलिन, काजू, नॉनबॅण्डेड नमकीन, लाइफबोट इत्यादी.

सेवा : रेल्वे आणि वाहतुक कोंडीसारख्या वाहतुक सेवांसह लहान रेस्टॉरंट्स, स्टॅडअलोन एसी नॉन एसी रेस्टॉरंट आणि दारू, टेकआऊड फूड, हॉटेलमध्ये रेस्टॉरंटमध्ये ७५०० रूपये (या रेस्टॉरंट्ससाठी कोणतेही इंपुट क्रेडिट नाही) पेक्षा कमी रूम टेरिफ असणार आहे या श्रेणी अंतर्गत.

३) १२ टक्के च्या जीएसटी टॅक्स स्लॅब :

वस्तु : जीएसटी अंतर्गत १२ टक्के कराच्या अंतर्गत येणाऱ्या गोठवलेल्या मांस उत्पादने, लोणी, चीज, तूप, लोणची, सॉसेज, फळाचा रस, नमकीन, दंतमंजन, औषधे, छत्री, झटपट अन्नपदार्थ, सेल फोन, शिवणकामाचे यंत्र, बनवलेला धागा इत्यादी.

सेवा : व्यवसाय वर्ग हवाई तिकीटे जीएसटी अंतर्गत १२ टक्के कर आकर्षित करतात.

MANMAD

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal | ISSN : 2348-7143 | January 2018
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) – 3.009, (GIF) –0.676 (2013)
Special Issue 27 [B] : The GST and Indian Economy
UGC Approved No. 40705 & 44117

४) १८ टक्के जीएसटी टॅक्स स्लॅब :

वस्तु – वरील नमुद केल्याप्रमाणे बहुतांश गोष्टी या कर स्लॅबचा भाग आहेत. काही वस्तु रिफाइन्ड साखर, कॉर्नफ्लक्स, पास्ता, पेस्ट्री आणि केक, डिटर्जंट, वॉशिंग आणि सफाईच्या वस्तु, सुरक्षा काच, मिरर, काचेच्या वस्तु, शीट्स, पंप, कॉम्नेशेशन्स, पंखे, प्रकाश फिटींग, चॉकलेट, संरक्षित भाज्या ट्रॅक्टर, बर्फ, मलई, सूप, खनिज पाणी, दुग्धजन्य पदार्थ, सुटकेस थोडक्यात केस, ऑइल पावडर, च्युइंगम, केसांचे केस धुणे, चेहऱ्याचे फेशीअल तयार करणे, दाढी करून घेणे, वॉशिंग पावडर, डिटर्जंट. फर्शी, संगमरवर आणि ग्रेनाइट, स्वच्छतागृह, चामडयाचे कपडे, मनगटी घडयाळ, कुकर, स्टॉव्ह, कटलरी, दुर्बिणी, चष्मा, तेल पावडर, बटर, चरबी, कृत्रिम फळे, कृत्रिम फुले, अनुक्रम शारिरीक व्यायाम साधने, वाद्य, स्टेशनरी वस्तु जसे की क्लिप, काही डिझेल इंजिन भाग, पंपाचे काही भाग, इलेक्ट्रिकल बोर्ड, पॅनेल वायर, रेजर आणि रेजर ब्लेड, फर्निचर, गद्दे, काड्रिसेज, मल्टिफंक्शनल प्रिंटर, दार, खिडक्या, अल्युमिनियम फ्रेम इत्यादी.

सेवा : रेस्टॉरंटमध्ये रुपये ७५०० आणि त्यावरील दर, आऊटडोर कॅटरींग (उपलब्ध असलेले इनपुट टॅक्स क्रेडिट), आयटी आणि दुरसंचार सेवा आणि वित्तीय सेवा तसेच ब्रॅण्डेड कपर्स हे या टॅक्स स्लॅबचा भाग असतील.

५) २८ टक्के जीएसटी कर स्लॅब :

वस्तु : २०० पेक्षा जास्त वस्तु कर २८ टक्केच्या दराने असतील. वस्तु जीएसटी अंतर्गत या वर्गाचा भाग असेल ती सनस्क्रीन, पॅन मसाला, डिशवॉशर, वेटिंग मशीन, पेंट, सिमेंट, व्हॅक्युम क्लीनर. इतर वस्तुंमध्ये ऑटोमोबाइल, केसांचे कात्री, मोटारसायकल यांचा समावेश आहे.

सेवा : वर नमुद केल्याप्रमाणे कॅसिनो आणि रेसिंगवर, पाच स्टार हॉटेल, रेसिंग मूव्ही तिकीट आणि सट्टेबाजी या श्रेणी अंतर्गत येईल.

जगभरातील आर्थिक संकटाचा अभाव, भारताने महत्त्वाकांक्षी वाढीच्या लक्ष्यासह आशेचा एक दिवा धरला आहे. मेक इन इंडिया आणि डिजिटल इंडिया मोहिमांसारख्या मोक्याचा उपक्रमांद्वारे समर्थित आहे. गुड्स आणि सर्व्हिस टॅक्स (जीएसटी) हा आणखी एक उपक्रम आहे. ज्याद्वारे अप्रत्यक्ष करधानचे विद्यमान पाया आणि वस्तुंच्या मुक्त प्रवाहात बदल करून भारतात आर्थिक विकासासाठी आवश्यक असलेले उत्तेजक प्रदान करणे अपेक्षित आहे. कराची प्रभावी अंमलबजावणी जीएसटीकडुन काढून घेण्याची शक्यता आहे. आगामी वर्षामध्ये जागतिक अर्थव्यवस्थेत भारताला महत्वपूर्ण भूमिका बजावण्याची शक्यता आहे. जीएसटीची अपेक्षा केवळ देशभरातच नव्हे तर शेजारच्या देशांत आणि जगाच्या विकसित देशांमध्येही आहे.

जीएसटी भारतीय अर्थव्यवस्थेवर कसा परिणाम करील?

१. उत्पादकांवरील कराचा भार कमी करतो आणि अधिक उत्पादनाद्वारे वाढीची वाढ असंख्य कराच्या कलमांमुळे टाकलेले सध्याचे कर आकारणी, उत्पादकांना त्यांची इष्टतम क्षमता वाढवते आणि वाढीचा दर वाढवतात. जीएसटी उत्पादकांना कराचा क्रेडीट पुरवून या समस्येची काळजी घेईल.

२. चेक पोस्ट आणि टोल प्लाजसारख्या विविध कर अडथळयांना पार पाडण्यासाठी अप्रकाशित वस्तुंचा अपव्यय होऊ शकतो. बफर स्टॉक आणि वेअरहाऊसिंग खर्चाच्या उच्च गरजा यामुळे ही दंड मोठया खर्चात बदलला जातो. एकच कर प्रणाली या रोडब्लॉकचा उकल करेल.

MANMAD

३. सिस्टीममध्ये अधिक पारदर्शकता असेल कारण ग्राहकांना कळेल की ते किती शुल्क आकारले जात आहेत आणि कोणत्या आधारावर आहेत.

४. जीएसटी कर बेस विस्तार करून सरकारी महसुल जोडेल.

५. जीएसटी माल किंवा सेवा शृंखलेमधील उत्पादकांकडुन भरलेल्या कराचे क्रेडिट प्रदान करेल. यामुळे उत्पादकांना विविध नोंदणीकृत वितरकांकडुन कच्चा माल विकत घेण्यास प्रोत्साहित होण्याची अपेक्षा आहे आणि करदात्याच्या अखत्यारीत अधिक विक्रेते आणि पुरवठादार आणणे अपेक्षित आहे.

६. जीएसटी निर्यातीवरील कस्टम डयुटी कमी करेल. व्यवहाराच्या कमी खर्चामुळे राष्ट्राची परदेशी बाजारातील स्पर्धात्मकता वाढेल.

सारांश :–

स्वातंत्र्यानंतर भारतात सर्वात मोठा अप्रत्यक्ष कराची सुधारणा म्हणुन वस्तु व सेवा कर (जीएसटी) चा उल्लेख करवा लागेल. जीएसटी करप्रणाली ही सर्वसमावेशक अप्रत्यक्ष करप्रणाली आहे. ज्यात कर संरचनेसह एक्साईज, व्हॅट आणि सेवा कर यासारख्या करांवर पुर्नस्थित करले. विविध राज्य सरकारांच्या मते जीएसटी सरकार एसएमईना सर्वाधिक फायदा देईल. उद्योग तज्ज्ञांच्या मते बहुविध केंद्रीय आणि राज्य कराचा प्रभाव कमी करणाऱ्या अनेक घोषित फायदयामुळे कमी सुरूवात होणाऱ्या व्यवसायांवर सर्वाधिक प्रभाव पडेल.

जीएसटी ही एक अशी करप्रणाली आहे ज्यात दुहेरी आधारावर म्हणजेच केंद्र आणि राज्य सरकार दोन्ही स्वतंत्रपणे लागू करेल. तसेच करांचे वर्गीकरण कर आकरणी आणि शुल्काचा आकार या दोन्हीसाठी समान असेल.

भारत सरकारने ज्याप्रमाणे मेक इन इंडिया, डिजिटल इंडिया या मोहिमांप्रमाणेच जीएसटी ही एक महत्त्वकांक्षी मोहिम आहे. ज्याद्वारे अप्रत्यक्ष करधानाचे विद्यमान वाटप आणि वस्तुंच्या प्रवाहात बदल करून भारतात आर्थिक विकासासाठी प्रेरणादायी ठरेल. जेणेकरून भविष्यात भारत जागतिक अर्थव्यवस्थेत महत्वपुर्ण भूमिका पार पाडेल. त्यामुळे भारत विश्वात आर्थिक महासत्ता मदत होईल आणि भारताचा रूपया इतर देशांच्या चलनात अधिक प्रबळ बनेल.

संदर्भ सूची :

१. महाराष्ट्र टाईम्स वृत्तपत्र – जुलै २०१७ आणि ऑगस्ट २०१७
२. लोकमत वृत्तपत्र – जुलै २०१७
३. https://cleartax.in
४. https://hi.m.wikipedia.org
५. www.mpscacademy.com>yojana-magzine

MANMAD

Impact Factor - 3.452

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

January-2018

SPECIAL ISSUE-XXVII [B]

THE GST AND INDIAN ECONOMY

Guest Editor
Prin. Dr. P. R. Bhabad
M.V.P.'s, SSSM, ASC College,
Saikheda. Tal. Niphad,
Dist. Nashik (MS) India.

Executive Editor
Dr. Ganesh R. Patil
Head, Deptt. of Commerce,
M.V.P.'s, SSSM, ASC College,
Saikheda.Tal. Niphad, Dist. Nashik.

Chief Editor :
Dr. Dhanraj T. Dhangar
MGV's Arts & Commerce College, Yeola

This Journal is indexed in :
- UGC Approved Journal List No. 40705 & 44117
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

SWATIDHAN PUBLICATIONS

MANMAD

25	GST and Indian Economy	Mrs. Anita B. Derle	99
26	A Study of Working Methodology of GST in India	Dr.Chintamani Ramesh	101
27	Impact of GST on Textiles Sectors	Rishikesh Malani	105
28	GST and Indian Economy	Pramod Chobhe & Subhash Bhosale	110
29	GST and Indian Economy	Dr. Smt. Asha Kadam	113
30	Good and Service Tax (GST) In India: Features and Recent Developments	Dr. Dilip Shinde	117
31	Changes in Indian Agricultural Sector due to GST	Rajendra Doifode & Archana Doifode	123
32	A Study of Impact of Goods and Service Tax on Service Sector in India	Dr. Vasant Boraste	127
33	Role of Cost Management Accountant in GST	Mr. Pravin Dhepale	133
34	A Comparative Study of GST in India and Other Economies	Dr. Mukti Baphna & Dr. Shilpa Kabra	137
35	Indian Economy and GST	Archana Doifode & Rajendra Doifode	142
36	Impact of Goods and Services Tax on India's Economy	Dr. Bharat V. Rathod	146
37	वस्तू आणि सेवा कर : एक देश, एक कर	डॉ. अमोल गायकवाड	151
38	जी.एस.टी. कर व्यवस्थेतील महत्त्वाचा टप्पा	डॉ. मनीषा आहेर	156
39	वस्तू व सेवा कराचा भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	डॉ. नारायण गाढे	159
40	जी.एस.टी. : एक देश, एक कर	डॉ. दीपक कारे	164
41	वस्तू व सेवा कर आणि ग्राहक	प्रा. अविनाश सोनवणे	167
42	जीएसटी:- भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	प्रा. सुजाता पाटील	170
43	जीएसटीचे भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	डॉ. राजू शिंदे व कमलेश विसपुते	173
44	एक देश एक कर	डॉ. सुरेखा भिंगारदिवे	178
45	वस्तू व सेवा कराविपयी समज गैरसमज व वस्तुस्थिती	प्रा.डॉ.धिरज झाल्टे	180
46	वस्तू व सेवा कर आणि भारतीय अर्थव्यवस्था : एक दृष्टीक्षेप	डॉ.पी.टी. निकम व जी.सी.बर्वे	184
47	वस्तू व सेवा कर आणि व्यापारावरील परिणाम	प्रा. शरद काकड	188
48	जी.एस.टी.समोरील आव्हाने आणि भवितव्य	श्रीमती नीता पुणतांबेकर	191
49	जी.एस.टी. के अंतर्गत पंजीयन आवश्यकता एवं प्रक्रिया	डॉ. राजेश कुमार	194

Our Editors have reviewed paper with experts' committee, and they have checked papers on their level best to stop furtive literature. Except it, the respective authors of the papers are responsible for originality of the papers and intensive thoughts in the papers.

- Executive Editor

MVP's Arts, Commerce & Science College MANMAD

वस्तू व सेवा कर आणि भारतीय अर्थव्यवस्था एक दृष्टीक्षेप

प्रा.डॉ. पी. टी. निकम
अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, मविप्र कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, मनमाड

प्रा. जी. सी. बर्वे
वाणिज्य विभाग, मविप्र कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, मनमाड

प्रस्ताविक :

वस्तू व सेवा कर (जीएसटी) भारतात १ जुलै २०१७ पासून हा एकच अप्रत्यक्ष कर लागू करण्यात आला. देशभरात एकसमान कर प्रणाली असावी, असा उद्देश या मागे होता. त्यानुसार केंद्र व राज्य सरकारद्वारे त्यापूर्वी लागू असलेले अनेक अप्रत्यक्ष कर रद्द करून ही नवीन करप्रणाली भारतात लागू करण्यात आली.

जीएसटी लागू करण्यासाठी भारताच्या राज्यघटनेत दुरूस्ती करून नवीन कायदे करण्यात आले. **"गुड्स अॅन्ड सर्व्हिसेस काऊन्सिल"** ही मध्यवर्ती वैधानिक संस्था जीएसटीचे नियमन करते. केंद्रीय अर्थमंत्री हे या काऊन्सिलचे प्रमुख आहेत.

जीएसटी लागु करण्यासाठी ३० जुन २०१७ च्या रात्री संसदेचे विशेष अधिवेशन झाले. त्यात राष्ट्रपतींनी मध्यरात्रीच्या सुमारास जीएसटी लागू झाल्याची अधिकृत घोषणा केली.

प्रस्तावित जीएसटी कायदयानुसार २१ सदस्य असलेल्या समितीची स्थापना करण्यात आली आहे. राज्य व केंद्रशासित प्रदेश जीएसटी कायदा जम्मु व काश्मिर वगळता भारताच्या सर्व राज्य व केंद्रशासित प्रदेशाद्वारे पारित करण्यात आला आहे. २०११ साली माजी पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग यांनी सर्वात आधी वस्तु व सेवा कराचा प्रस्ताव लोकसभेत सादर केला व २०१७ साली पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या काळात अंमलबजावणी केली गेली.

उद्दिष्टे :

१) वस्तु व सेवा कराची ठळक वैशिष्टे अभ्यासणे.
२) वस्तु व सेवा कर दर (टॅक्स स्लॅब) अभ्यासणे.
३) वस्तु व सेवा कराचे भारतीय अर्थव्यवस्थेवर होणारे परिणाम अभ्यासणे.

संशोधन पद्धती:

प्रस्तुत शोधनिबंध पूर्ण करण्यासाठी दुय्यम तथ्याचा आधार घेतलेला आहेत. यात प्रामुख्याने दैनिक वर्तमानपत्रे, मासिके, वेबसाईट्स, संदर्भग्रंथ इत्यादींचा वापर करण्यात आला आहे.

जीएसटी काय आहे – ठळक वैशिष्टे:

जीएसटी वस्तु आणि सेवांच्या उत्पादन आणि वितरणच्या एकापेक्षा जास्त टप्प्यांवर गंतव्य–आधारीत वापर कर लागू आहे. यात राज्य आणि स्थानिक कर, करमणुक कर, अबकारी कर, जकात व इतरांसारख्या इतर अनेक करांचा समावेश आहे. कर लागू आहे व्यवहार मुल्यावर ज्यात पॅकेजिंग, कमिशन आणि विक्री दरम्यान झालेला इतर खर्च समाविष्ट आहे. हे आदान–प्रदान आणि कॅपिटल गुड्स प्रापणवर पूर्ण कर जमा करण्याची परवानगी देते जी नंतर जीएसटी आऊटपुट देयता विरोधात सेट करता येते.

जीएसटीची वैशिष्टे म्हणजे वस्तु व सेवा एकसमान आणि पुरवठा शृंखलेत मानली जातात, ग्राहकांना त्यांच्यापर्यंत पोहचेल तोपर्यंत ते एकसमान एकच दराने कर लागू होतात. अशा प्रकारे कर नवनिर्माण मोठया उद्योगांना आणि एसएमईना समान पातळीवर आणते आणि स्टॉकचे हस्तांतरण एकसमानपणे करते.

भारतात जीएसटी रोलआऊटचा आणखी एक मुख्य वैशिष्टे म्हणजे हा दुहेरी आधारावर असले म्हणजेच केंद्र आणि विविध राज्य सरकार दोन्ही जीएसटी स्वतंत्रपणे लागू करले. केंद्र सरकार सीजीएसटी ला लागू करेल आणि राज्य सरकार अनुक्रमे एसजीएसटी लागू करेल. तथापि, कराचे वर्गीकरण, कर आकारणी आणि शुल्काचा आकार या दोन्हीसाठी समान असेल. हे सरकारचे संघीय संरचनेच्या दृष्टीने आवश्यक आहे. परंतु दोन्ही स्तरांवरील सरकारांना स्वतःच्या करांची अंमलबजावणी करण्याचे स्वातंत्र्य आहे. या व्यतितिक्त, वस्तु आणि सेवांच्या आयातीवर जीएसटी लागू केला जाईल.

जीएसटीची आणखी एक महत्वाची वैशिष्टे म्हणजे विविध राज्ये व केंद्रशासित करांचे महत्त्व कमी करणे. जीएसटी अंतर्गत असलेले राज्य कर म्हणजे वॅट, करमणुक कर, प्रवेश कर, लक्झरी टॅक्स, सट्टा व जुगार वर करत्र. सेंट्रल एक्साइज डयूटी, अतिरिक्त एक्साइज डयूटी, सर्व्हिस टॅक्स, अतिरिक्त कस्टम डयूटी, स्पेशल अप्पर डयूटी आणि सेंट्रल सेल्स टॅक्स असे विविध कर भरण्यात येणार आहेत.

भारतीतील विविध जीएसटी टॅक्स स्लॅब

भारतामध्ये प्रमुख जीएसटीचे टॅक्स स्लॅब हे शुन्य टक्के, ५ टक्के, १२ टक्के, १८ टक्के व २८ टक्के अश्या प्रकारे आहे.

१) कर नाही (० टक्के)

वस्तु– दुध, फळे, भाजी, ब्रेड, मीठ, बिंदी, दही, सिंदुर, नैसर्गिक मध, बांगडया, हातमाग, बेसन, अंडी, स्टॅम्प, मुद्रित पुस्तके, न्यायालयीन कागदपत्रे आणि वर्तमानपत्रे यांसारख्या वस्तुंवर कर आकारला जाणार नाही.

सेवा : १००० च्या खाली दर असलेले सर्व हॉटेल्स आणि लॉज जीएसटी अंतर्गत करमुक्त आहेत.

२) ५ टक्के च्या जीएसटी टॅक्स स्लॅब :

वस्तु – जीएसटी अंतर्गत ५ टक्के कराच्या अंतर्गत येणाऱ्या वस्तु म्हणजे स्किम्ड मिल्क पावडर, फिश पट्टा, फ्रोझन भाज्या, कॉफी, कोळसा, खते, चहा, मसाले, पिझ्झा रोटी, केरोसीन, आयुर्वेदिक औषधे, अगरबत्ती, इन्सुलिन, काजू, नॉनबॅण्डेड नमकीन, लाइफबोट इत्यादी.

सेवा : रेल्वे आणि वाहतुक कोंडीसारख्या वाहतुक सेवांसह लहान रेस्टॉरंट्स, स्टॅडअलोन एसी नॉन एसी रेस्टॉरंट आणि दारू, टेकआऊड फूड, हॉटेलमध्ये रेस्टॉरंटमध्ये ७५०० रूपये (या रेस्टॉरंट्ससाठी कोणतेही इंपुट क्रेडिट नाही) पेक्षा कमी रूम टेरिफ असणार आहे या श्रेणी अंतर्गत.

३) १२ टक्के च्या जीएसटी टॅक्स स्लॅब :

वस्तु : जीएसटी अंतर्गत १२ टक्के कराच्या अंतर्गत येणाऱ्या गोठवलेल्या मांस उत्पादने, लोणी, चीज, तूप, लोणची, सॉसेज, फळाचा रस, नमकीन, दंतमंजन, औषधे, छत्री, झटपट अन्नपदार्थ, सेल फोन, शिवणकामाचे यंत्र, बनवलेला धागा इत्यादी.

सेवा : व्यवसाय वर्ग हवाई तिकीटे जीएसटी अंतर्गत १२ टक्के कर आकर्षित करतात.

ISSN : 2348-7143
January 2018

४) १८ टक्के जीएसटी टॅक्स स्लॅब :

वस्तु – वरील नमुद केल्याप्रमाणे बहुतांश गोष्टी या कर स्लॅबचा भाग आहेत. काही वस्तु रिफाइन्ड साखर, कॉर्नफ्लक्स, पास्ता, पेस्ट्री आणि केक, डिटर्जंट, वॉशिंग आणि सफाईच्या वस्तु, सुरक्षा काच, मिरर, काचेच्या वस्तु, शीट्स, पंप, कॉम्नेशेशन्स, पंखे, प्रकाश फिटींग, चॉकलेट, संरक्षित भाज्या ट्रॅक्टर, बर्फ, मलई, सूप, खनिज पाणी, दुग्धजन्य पदार्थ, सुटकेस थोडक्यात केस, ऑइल पावडर, च्युइंगम, केसांचे केस धुणे, चेहऱ्याचे फेशीअल तयार करणे, दाढी करून घेणे, वॉशिंग पावडर, डिटर्जंट. फर्शी, संगमरवर आणि ग्रेनाइट, स्वच्छतागृह, चामडयाचे कपडे, मनगटी घडयाळ, कुकर, स्टॉव्ह, कटलरी, दुर्बिणी, चष्मा, तेल, पावडर, बटर, चरबी, कृत्रिम फळे, कृत्रिम फुले, अनुक्रम शारिरीक व्यायाम साधने, वाद्य, स्टेशनरी वस्तु जसे की क्लिप, काही डिझेल इंजिन भाग, पंपाचे काही भाग, इलेक्ट्रिकल बोर्ड, पॅनेल वायर, रेजर आणि रेजर ब्लेड, फर्निचर, गद्दे, काड्रिसेज, मल्टिफंक्शनल प्रिंटर, दार, खिडक्या, अल्युमिनियम फ्रेम इत्यादी.

सेवा : रेस्टॉरंटमध्ये रुपये ७५०० आणि त्यावरील दर, आऊटडोर कॅटरींग (उपलब्ध असलेले इनपुट टॅक्स क्रेडिट), आयटी आणि दुरसंचार सेवा आणि वित्तीय सेवा तसेच ब्रॅण्डेड कपर्स हे या टॅक्स स्लॅबचा भाग असतील.

५) २८ टक्के जीएसटी कर स्लॅब :

वस्तु : २०० पेक्षा जास्त वस्तु कर २८ टक्केच्या दराने असतील. वस्तु जीएसटी अंतर्गत या वर्गाचा भाग असेल ती सनस्क्रीन, पॅन मसाला, डिशवॉशर, वेटिंग मशीन, पेंट, सिमेंट, व्हॅक्युम क्लीनर. इतर वस्तुंमध्ये ऑटोमोबाइल, केसांचे कात्री, मोटारसायकल यांचा समावेश आहे.

सेवा : वर नमुद केल्याप्रमाणे कॅसिनो आणि रेसिंगवर, पाच स्टार हॉटेल, रेसिंग मूव्ही तिकीट आणि सट्टेबाजी या श्रेणी अंतर्गत येईल.

जगभरातील आर्थिक संकटाचा अभाव, भारताने महत्त्वाकांक्षी वाढीच्या लक्ष्यासह आशेचा एक दिवा धरला आहे. मेक इन इंडिया आणि डिजिटल इंडिया मोहिमांसारख्या मोक्याचा उपक्रमांद्वारे समर्थित आहे. गुड्स आणि सर्व्हिस टॅक्स (जीएसटी) हा आणखी एक उपक्रम आहे. ज्याद्वारे अप्रत्यक्ष करधानचे विद्यमान पाया आणि वस्तुंच्या मुक्त प्रवाहात बदल करून भारतात आर्थिक विकासासाठी आवश्यक असलेले उत्तेजक प्रदान करणे अपेक्षित आहे. कराची प्रभावी अंमलबजावणी जीएसटीकडुन काढून घेण्याची शक्यता आहे. आगामी वर्षामध्ये जागतिक अर्थव्यवस्थेत भारताला महत्वपूर्ण भूमिका बजावण्याची शक्यता आहे. जीएसटीची अपेक्षा केवळ देशभरातच नव्हे तर शेजारच्या देशांत आणि जगाच्या विकसित देशांमध्येही आहे.

जीएसटी भारतीय अर्थव्यवस्थेवर कसा परिणाम करील?

१. उत्पादकांवरील कराचा भार कमी करतो आणि अधिक उत्पादनाद्वारे वाढीची वाढ असंख्य कराच्या कलमांमुळे टाकलेले सध्याचे कर आकारणी, उत्पादकांना त्यांची इष्टतम क्षमता वाढवते आणि वाढीचा दर वाढवतात. जीएसटी उत्पादकांना कराचा क्रेडीट पुरवून या समस्येची काळजी घेईल.
२. चेक पोस्ट आणि टोल प्लाजसारख्या विविध कर अडथळयांना पार पाडण्यासाठी अप्रकाशित वस्तुंचा अपव्यय होऊ शकतो. बफर स्टॉक आणि वेअरहाऊसिंग खर्चाच्या उच्च गरजा यामुळे ही दंड मोठया खर्चात बदलला जातो. एकच कर प्रणाली या रोडब्लॉकचा उकल करेल.

MANMAD

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 3.009, (GIF) -0.676 (2013)
Special Issue 27 [B] : The GST and Indian Economy
UGC Approved No. 40705 & 44117
ISSN : 2348-7143
January 2018

३. सिस्टीममध्ये अधिक पारदर्शकता असेल कारण ग्राहकांना कळेल की ते किती शुल्क आकारले जात आहेत आणि कोणत्या आधारावर आहेत.

४. जीएसटी कर बेस विस्तार करून सरकारी महसुल जोडेल.

५. जीएसटी माल किंवा सेवा शृंखलेमधील उत्पादकांकडुन भरलेल्या कराचे क्रेडिट प्रदान करेल. यामुळे उत्पादकांना विविध नोंदणीकृत वितरकांकडुन कच्चा माल विकत घेण्यास प्रोत्साहित होण्याची अपेक्षा आहे आणि करदात्याच्या अखत्यारीत अधिक विक्रेते आणि पुरवठादार आणणे अपेक्षित आहे.

६. जीएसटी निर्यातीवरील कस्टम डयुटी कमी करेल. व्यवहाराच्या कमी खर्चामुळे राष्ट्राची परदेशी बाजारातील स्पर्धात्मकता वाढेल.

सारांश :–

स्वातंत्र्यानंतर भारतात सर्वात मोठा अप्रत्यक्ष कराची सुधारणा म्हणुन वस्तु व सेवा कर (जीएसटी) चा उल्लेख करवा लागेल. जीएसटी करप्रणाली ही सर्वसमावेशक अप्रत्यक्ष करप्रणाली आहे. ज्यात कर संरचनेसह एक्साईज, व्हॅट आणि सेवा कर यासारख्या करांवर पुर्नस्थित करले. विविध राज्य सरकारांच्या मते जीएसटी सरकार एसएमईना सर्वाधिक फायदा देईल. उद्योग तज्ज्ञांच्या मते बहुविध केंद्रीय आणि राज्य कराचा प्रभाव कमी करणाऱ्या अनेक घोषित फायदयामुळे कमी सुरूवात होणाऱ्या व्यवसायांवर सर्वाधिक प्रभाव पडेल.

जीएसटी ही एक अशी करप्रणाली आहे ज्यात दुहेरी आधारावर म्हणजेच केंद्र आणि राज्य सरकार दोन्ही स्वतंत्रपणे लागू करेल. तसेच करांचे वर्गीकरण कर आकरणी आणि शुल्काचा आकार या दोन्हीसाठी समान असेल.

भारत सरकारने ज्याप्रमाणे मेक इन इंडिया, डिजिटल इंडिया या मोहिमांप्रमाणेच जीएसटी ही एक महत्त्वकांक्षी मोहिम आहे. ज्याद्वारे अप्रत्यक्ष करधानाचे विद्यमान वाटप आणि वस्तुंच्या प्रवाहात बदल करून भारतात आर्थिक विकासासाठी प्रेरणादायी ठरेल. जेणेकरून भविष्यात भारत जागतिक अर्थव्यवस्थेत महत्वपुर्ण भूमिका पार पाडेल. त्यामुळे भारत विश्वात आर्थिक महासत्ता मदत होईल आणि भारताचा रूपया इतर देशांच्या चलनात अधिक प्रबळ बनेल.

संदर्भ सूची :

१. महाराष्ट्र टाईम्स वृत्तपत्र – जुलै २०१७ आणि ऑगस्ट २०१७

२. लोकमत वृत्तपत्र – जुलै २०१७

३. https://cleartax.in

४. https://hi.m.wikipedia.org

५. www.mpscacademy.com>yojana-magzine

MANMAD

Impact Factor – 3.452 ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

January-2018
SPECIAL ISSUE-XXX

IMPACT OF GST ON PRIORITY SECTORS OF INDIAN ECONOMY

Guest Editor
Dr. Hiraman M. Kshirsagar
Principal,
MVP's Arts & Commerce College, Soygaon
Tal-Malegaon, Dist - Nashik [M.S.] INDIA

Chief Editor
Mr. Dhanraj T. Dhangar
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce College, Yeola,
Dist - Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editor : Dr. Manoj V. Jagtap
Associate Editor : Prof. Sachin G. Pawar

SWATIDHAN INTERNATIONAL PUBLICATIONS

For Details Visit To : www.researchjourney.net

Attested
Principal
Arts, Commerce & Science College
Nandgaon - 423106 (Dist. Nashik)

MVP's Arts Commerce & Science College MANMAD Tal. Nandgaon, Dist. Nashik

Index

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	GST Impact on Marketing & Economy	Dr. Jagdish J. Patil	6
2	Impact of GST on Inflation	Dr.D.R.Bacchav	11
3	GST Impact on Small & Medium Business	Dr. S. K. Pagar	15
4	Impact of GST on Priority Sectors in India	Dr. Hiraman M. Kshirsagar	18
5	Impact of GST on Industry	Dr. Amol A. Gaikwad	23
6	GST : An Overview	Dr. Patil Meena Fakira	26
7	Advantages and Disadvantages of GST	Dr.Pankaj Tryambak Nikam	29
8	Impact of GST on Manufacturing Sector	Mr. Kardak Santosh Eknath	32
9	How GST will affect Service Sector in India?	Dr. Jayashri P. Jadhav	36
10	GST and Customers: A Brief Study	Prof. Ankush Ananda Kapadne	40
11	Impact of GST on India's Foreign Trade	Prof.D.D.Gavhane Prof. N.D.Wadghule	43
12	GST And Indian Economy	Swati Kisanrao Shelke	48
13	Goods and Service Tax-One Tax One Naton	Prof .Sonawane Rameshwar N.	51
14	The Impact of Goods and Service Tax (GST) on India's International Trade.	Prof .Nilesh.B .Nerkar	54
15	वस्तू व सेवा कर आणि भारतीय अर्थव्यवस्था	डॉ. करणसिंग राजपूत	57
16	वस्तु व सेवा कर (जीएसटी) - स्वरुप व फायदे-तोटे	प्रा. डॉ. सुनील पं. उगले	62
17	जीएसटी : एक दृष्टीक्षेप	डॉ. कारे डी. एन.	67
18	यंत्रमाग उद्योगातील जॉबवर्क आणि जीएसटी	डॉ. सौ. जाधव लीला दोधा	70
19	जीएसटी : भारतीय कररचनेतील महत्वाचा बदल	प्रा. एम. व्ही. हिरे	72
20	भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील जीएसटी परिणामांचे अध्ययन	प्रा. डॉ. ज्ञानेश्वर एन. सोनवणे	76
21	भारतातील वस्तू व सेवा कराचे भवितव्य	प्रा. डॉ. ना. ना. गाढे	80
22	जीएसटीचा भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील प्रभाव	प्रा. डॉ. मनोज विठ्ठल जगताप	84
23	जीएसटी : फायदे व तोटे	डॉ. मनीषा के. आहेर	87
24	जीएसटी आणि उत्पादन क्षेत्र	प्रा. सचिन जी. पवार	90
25	जीएसटीचा भारतीय अर्थव्यवस्थेच्या प्राधान्य क्षेत्रावरील परिणाम	प्रा. मनोज पी. देशमुख	93
26	वस्तू व सेवा कर (GOODS & SERVICES TAX)	प्रा. समाधान पुंजाराम सूर्यवंशी	95
27	वस्तू व सेवा कर भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	प्रा. बागुल पुंडलिक एस.	98

MANMAD

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) – 3.009, (GIF) – 0.676
SPECIAL ISSUE- 30 : IMPACT OF GST ON PRIORITY SECTORS OF INDIAN ECONOMY
UGC Approved No. 40705 & 44117
ISSN : 2348-7143
January 2018

Advantages and Disadvantages of GST

Dr.Pankaj Tryambak Nikam
MVP Samaj's , Arts, Commerce and Science college Manmad ,
Tal- Nandgaon, Dist Nashik. (Maharashtra)

INTRODUCTION:

GST has replaced many Indirect Taxesin India. The Goods and Service Tax Act was passed in the parliament on 29th March 2017. The Act came into effect on 1st july 2017. Goods and Service Tax Law in India a comprehensive, multi-stage, destination-based tax that is levied on every value addition. In simple words, Goods and Service Tax is an indirect tax levied on the supply of goods and services. GST Law has replaced many indirect tax laws that previously existed in India. The GST is basically indirect tax that brings most of the taxes imposed on most goods and services, on manufacture, sale and consumption of goods and services, under a single domain at the nationallevel. Goods and Services are devided into five tax slabs for collection of tax-0%, 5%, 12%, 18% and 28%.

Advantages of GST:

1. GST eliminates the cascading effect of tax:

GST is a comprehensive indirect tax that was designed to bring the indirect taxation under one umbrella. More importantly, it is going to eliminate the cascading effect of tax that was evident earlier. Cascading tax effect can be best described as "Tax On Tax".

2. Higher threshold for registration:

Earlier, in the VAT structure, any business with a turnover of more than Rs. 5 lakh (in most states) was liable to pay VAT. Please note thatthis limit differed state-wise. Also, service tax was exempted for service providers with turnover of less than Rs 10 lakh. Under GST regime, however, this threshold has been increased to Rs. 20 lakh, which exempts many small traders and service providers.

3. Composition Scheme for small businesses:

Under GST, small businesses (with turnover of rs 20 to 75 lakh) can benefit as it gives an option to lower taxes by utilizing the composition scheme. This move has brought down the tax and compliance burden on many small businesses.

4. Simple and easy online procedure:

The entire process of GST (from registration to filling returns) is made online, and it is super simple. This has been beneficial for start-ups especially, as they do not have to run from pillar to post to get different registrations such as VAT, excise and service tax.

5. Defined treatment for E- commerce operators:

Earlier to GST regime, supplying goods through e-commerce sector was not defined. It had variable VAT laws. Let us look at this example-

Online websites (Flipkart and Amazon) delivering to Uttar Pradesh had to file a VAT declaration and mention the registration number of the delivery truck. Tax authoritiescould

MANMAD

'RESEARCH JOURNEY' *International Multidisciplinary E- Research Journal*
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 3.009, (GIF) -0.676
SPECIAL ISSUE- 30 : IMPACT OF GST ON PRIORITY SECTORS OF INDIAN ECONOMY
UGC Approved No. 40705 & 44117
ISSN : 2348-7143
January 2018

sometimes seize goods if the documents were not produced. Again these e-commerce brands were treated as facilitators or mediators by states like Kerala, Rajasthan,and West Bengal did not require them to register for VAT.

All these differential treatments and confusing compliances have been removed under GST. For the first time, GST has clearly mapped out the provisions applicable to the e-commerce sector and since these are applicable all over India, there should be no complication regarding the inter-state movement of goods anymore.

6. Improved efficiency of logistics:

Earlier, the logistics industry in India had to maintain multiple warehouse across statesto avoid the current CST and state entry taxes on inter-state movement. These warehouseswere forced to operate below there capacity, giving room to increased operating costs. Under GST however , these restrictions on inter-state movement of goods have been lessened. As an outcome of GST, warehouse operators and e-commerce aggregatorsplayers have shown interest in setting up their warehouses at strategic locations such as Nagpur instead of every other city on their delivery route. Reduction in unnecessary logistics costs is already increasing profits for businesses involved in the supply of gods through transportation.

7. Unorganised sector is regulated under GST:

In the pre- GST era , it was often seen that certain industries in India like construction and textile were largely unregulated and unorganised. Under GST however, there are provisions of online compliances and payments, and for availing of input credit only when the supplier has accepted the amount. This has brought in accountability and regulation to these industries.

Disadvantages of GST :

2. Increased costs due to software purchase:

Businesses have to either update their existing accountingor ERP software to GST-compliant one or buy a GST software so that they can keep their business going. But both the options lead to increased cost of software purchase and training of employees for an efficient utilization of the new billing software. Clear tax is the first company in India to have launched a ready-to-use GST software called cleartax GST software. The software is currently available for free for SMEs, helping them transition to GST smoothly. It has truly eased the pain of the people is so many ways.

1. Being GST- compliant:

Small and medium- sized enterprises who have not yet signed for GST have to quickly grasp the nuances of the GST tax regime. They will have to issue GST- complaint invoices, be compliant to digital record-keeping , and of course, file timely returns. This means that the GST complaintinvoice issued must have mandatary details such as GSTIN, place of supply, HSN codes, and others.

2. GST will mean an increase in operational costs:

As we have already established that GST is changing the way how tax ix paid, businesses will now have to employ tax professionals to be GST-complaint. This will gradually increase costs for small businesses as they will have to bear the additional cost of hiring

ISSN : 2348-7143
January 2018

experts. Also, businesses will need to train their employees in GST compliance, further increasing their overhead expenses.

3. GST came into effect in the middle of the financial year:

As GST was implemented on the 1st July 217, businesses followed the old tax structure for the 3 months (April, May and June), and GST for the rest of the financial year.

4. GST is an online taxation system:

Unlike earlier, businesses are now switching from pen and paper invoicing and filling to online return filling and making payments. This might be tough for some smallerbusinesses to adapt to.

5. SMEs will have a higher tax burden:

Smaller businesses, especially in the manufacturing sector will face difficulties under GST. Earlier only businesses whose turnover exceeded Rs 1.5 crore had to pay excise duty. But now any business whose turnover exceeds Rs 20 lakh will have to pay GST.

Change is definitely never easy. The government is trying to smoothen the road to GST. It is important to take a leaf from globle economics that have implemented GST before us, and who overcame the teething troubles to experience the advantages of having a unified tax system and easy input credits.

References:

1. GST Law Manual- R.K.Jain's
2. Impact of Goods And Services Tax on Indian Economy-AlpanaYadav.
3. http://gst.india.com
4. Daily News Papers.

MVP's Arts, Commerce & Science College, MANMAD

Impact Factor - 3.452

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

February-2018

SPECIAL ISSUE-XXXIX

GOODS AND SERVICE TAX (GST)

Editorial Board :

Guest Editor :

Dr. Arjun P. Patil

Principal,

MVPS's Arts and Commerce College, Makhamalabad, Nashik

Executive Editor of This Issue :

Prof. Smt. Chhaya Labhade

Dr. Gorkshanath Pingle

Prof. Smt. Vaishali Kshirsagar

Prof. Vijaykumar Sonawane

Dr. Dattatraya Weljali

Dr. Y. P. Jadhav

Chief Editor :

Dr. Dhanraj Dhangar

This Journal is indexed in :

- UGC Approved Journal List No. 40705 & 44117
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

SWATIDHAN PUBLICATIONS

MANMAD

24	Advantages and Disadvantages of Goods and Services Tax (GST) - Prof. Smt. Chhaya Labhade	10[illegible]
25	Goods and Services Tax : Concepts, Challenges and Difficulties - Prof. Smt.Vaishali Kshirasagar	10[illegible]
26	GST and Its Impact on Various Sectors - Prof. Sandip Gadekar	107
27	Composition Scheme : Boon for Small Taxpayers - Miss Ishwari Labhade	111
28	Impact of GST on Service Sector in India - Mr. Anurag Pange	113
29	वस्तु व सेवा कर – प्रत्यक्ष अंमलबजावणीनंतरची स्थिती - डॉ. सुनिल उगले	116
30	भारतीय वस्तू व सेवा कर : एक दृष्टीक्षेप - डॉ. दिपक कारे	122
31	भारतीय वस्तू व सेवा कर - डॉ. मनिषा आहेर	126
32	वस्तू आणि सेवाकर [GST] : एक अवलोकन - प्रा. राजेंद्र शहाणे	130
33	वस्तू व सेवा कर : बदलती स्थिती व परिणाम - डॉ. गोरक्षनाथ पिंगळे	133
34	भारतातील सर्वसमावेशक करप्रणाली - जी.एस.टी. - प्रा. गणेश बर्वे	136
35	जी.एस.टी. - 'एक राष्ट्र, एक कर' - प्रा. सुनील कर्डक	140
36	जी.एस.टी. चे विविध क्षेत्रावरील व सामान्य माणसावरील होणारे परिणाम - प्रा. श्रीमती कल्पना चोपडे	144
37	सर्वसामान्यांच्या दृष्टिकोनातून वस्तू व सेवा कर - कु. प्रियंका थोरात व गुंजन दुसाणीस	147
38	वस्तू व सेवा कर : एक दृष्टीक्षेप - कु. वैष्णवी कुमावत व कु. तौफिक आत्तार	150
39	वस्तू व सेवा कर : सकारात्मक अभ्यास - तुषार महाले व प्रताप पगारे	154
40	वस्तू व सेवा कर : संकल्पना आणि फायदे, तोटे - ज्योती पडघने व आरती घुगे	156
41	वस्तू व सेवा कर : प्रणाली व इ-कॉम. - डॉ. सुजाता गडाख	159
42	जी.एस.टी. चे भारतीय शेतीवर होणारे परिणाम - डॉ. दिनकर भदाणे	163

Our Editors have reviewed paper with experts' committee, and they have checked the papers on their level best to stop furtive literature. Except it, the respective authors of the papers are responsible for originality of the papers and intensive thoughts in the papers.

- Executive Editor

Published by -

© Mrs. Swati Dhanraj Sonawane, Director, Swatidhan International Publication, Nashik

Website – www.researchjourney.net Email - researchjourney2014gm[illegible]

MANMAD

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) – 3.009, (GIF) –0.676 (2013)
Special Issue 39 : Goods and Service Tax (GST)
UGC Approved No. 40705 & 44117

ISSN : 2348-7143
February 2018

भारतातील सर्वसमावेशक करप्रणाली– जीएसटी

प्रा. गणेश बर्वे
वाणिज्य विभाग
मविप्र कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, मनमाड

प्रस्तावना :

सरकारी उत्पन्नाचा मोठा हिस्सा व अप्रत्यक्ष करातुन येतो आणि हे कर आपण सर्वच भरत असतो. गरीबातल्या गरीबापासुन ते अतिश्रीमंतांपर्यंत प्रत्येकजण जो खर्च करतो, त्यावर सुमोर ८० टक्के खर्चामध्ये हा कर आहे आणि त्यामुळे या कराच्या संदर्भात घडत असलेले बदल हे आयकराच्या दहा पंधरा हजार रूपयांच्या सवलतीपेक्षा खुपच जास्त दुरगामी आहेत.

जीएसटी हा तर या अप्रत्यक्ष करांच्या संदर्भातला स्वातंत्र्यनंतरचा एक सगळयात मोठा क्रांतीकारक बदल आहे. २००० सालातली वाजपेयी सरकारची घोषणा, २००४ सालात दिलेला केळकर समिती अहवाल, २०११ साली युपीएने संसंदेत आणलेली घटना दुरूस्ती विधेयक आणि अंतिमत: मोदी सरकारने प्रत्यक्षात आणलेला कायदा अशी जवळजवळ सोळा वर्ष काढत आता हा कायदा १ जुलै, २०१७ पासुन भारतात लागु झाला. यापुर्वीचा सत्ताधारी, यापुर्वीचा विरोधक आणि आजचा सत्ताधारी आणि आजचा विरोधक या चारही (!) पक्षांनी मान्यता देत हा कायदा वास्तव झाला आहे.

या करापुर्वी जे अप्रत्यक्ष कर जसे सेवा कर, केंद्रीय विक्री कर, अबकारी कर, मनोरंजन कर, व्हॅट इ. सारखे कर रद्द करून देशात एकच सर्वसमावेश करप्रणाली अर्थात जीएसटी (वस्तु व सेवा कर) अमलात आणला आहे. तसेच भारतीय अर्थव्यवस्थेतील सर्वात मोठी सुधारणा म्हणुन जीएसटीकडे बघितले जाते. जीएसटीचे व्यवस्थापन करणारे जीएसटी नेटवर्क किंवा जीएसटीएन यामध्ये सर्वात महत्वाची भूमिका बजावणार आहे.

शोधनिबंधाचीउद्दिष्टे :

१) जीएसटी कराविषी माहिती अभ्यासणे.

२) जीएसटीसमोरील आव्हाने अभ्यासणे.

३) जीएसटीचे व्यवस्थापन करणारे जीएसटी नेटवर्क, जीएसटीएन व जीएसपी इ. संकल्पना अभ्यासणे.

संशोधन पद्धती:

प्रस्तुत शोधनिबंधदुय्यम आधार सामग्रीवर घेतला गेला असुन त्यात संदर्भग्रंथ, नियतकालीत, मासिके, दैनिक वर्तमानपत्रे, इंटनेट इत्यादी साधनांचा वापर करण्यात आला आहे.

जीएसटी करप्रणाली अर्थ :

जीएसटी म्हणजे वस्तु आणि सेवा कर असुन तो १ जुलै, २०१७ पासुन भारतामध्ये लागू झाला. देशभरात एकसमान करप्रणाली असावी. हा त्यामागचा प्रमुख उद्देश होता. केंद्र सरकार व राज्य सरकारने ले विविध अप्रत्यक्ष कर लावले. त्या सर्व करांची जागा जीएसटीने घेतल आहे. जगातील जवळजवळ १६० देशांत ही करप्रणाली लागू केली आहे. भारतात स्वातंत्र्याच्या कालखंडातील सर्वात मोठी कर सुधारणा म्हणजे

MANMAD

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 3.009, (GIF) -0.676 (2013)
Special Issue 39 : Goods and Service Tax (GST)
UGC Approved No. 40705 & 44117
ISSN : 2348-7143
February 2018

जीएसटीची अंमलबजावणी करणे असे म्हणता येईल. जीएसटीमध्ये मदयाचा समावेश नाही. वाहनासाठी लागणाऱ्या इंधनाचा समावेश यामध्ये कालंतराने केला जाणार आहे. या करप्रणालीच्या माध्यमातुन केंद्र व राज्य सरकारच्या वाटयाला समान हिस्सा मिळणार आहे. जीएसटीची करप्रणाली दर हे ० टक्के, ५ टक्के, १२ टक्के, १८ टक्के व २८ टक्के असे असणार आहे. काही वस्तु या करातुन पुर्णपणे वगळण्यात आल्या आहेत.

वस्तु व सेवा कराची तीन भागात विभागणी करण्यात आली आहे.

१) केंद्रीय वस्तु व सेवा कर – सीजीएसटी

२) राज्य वस्तु व सेवा कर – एसजीएसटी

३) आंतरराज्य वस्तु व सेवा कर – आयजीएसटी

या कायद्यांतर्गत करपात्र व्यक्तिंनी/संस्थांनी ऑनलाईन नोंदणी करणे आवयक आहे.

जीएसटी समोरील आव्हाने :

१) जीएसटी करप्रणाली सर्वांचाच फायदा दिसत असला तरीही हे जीएसटीचं वळण वाटतं तितके सोपे नाही आणि त्यामागची कारणे समजावून घेणे गरजेचे आहे. सगळयाच वस्तुंच्या किंमती कमी होतील असे नाही. काही वस्तुंचा राज्यात कमी दराने कर लावला जायचा तो आता जीएसटीमुळे वाढु शकतो. काही वस्तुंच्या किंमती कमी होणार हे खरे आहे, पण याचा अर्थ सरकारी उत्पन्न घटणार. ते राखायचे असेल तर मागणी वाढली पाहिजे.

२) शिवाय ही प्रणाली कशी काम करेल, आपल्याला आधीचं करावयाचं क्रेडीट कश्याप्रकारे मिळेल, याचे आवश्यक तेवढे प्रशिक्षण भारताच्या उद्योगविश्वामध्ये झालेले नाही. त्यामुळे अज्ञानातुन जास्त किंमती लावण्याचा प्रकार घडू शकतो.

३) जगभरातल्या जीएसटी अंमलबजावणीचा अनुभव पाहिला तर ती प्रणाली पहिल्या दोन वर्षात मोठी भाववाढ घडले असे दिसुन येते. भारतीय अर्थव्यवस्थेतील जागतिक उदासिनता आणि चलनबदलीनंतर काहीशी मरगळ आलेली आहे. त्या पार्श्वभुमीवर या पहिल्या दोन वर्षाचा टप्पा म्हणजे आपल्यासाठी एक नाजुक आणि अवघड वळण आहे. मात्र हे वळण ओलंडण्याचे आव्हान नक्कीच मोठे आहे.

४) जीएसटीपुढे एक आव्हान आहे ते म्हणजे जीएसटी प्रणाली राबवण्याचे. कारण करदात्यांना/संस्थांना ऑनलाईन नोंदणी करणे अनिवार्य आहे. तसेच तंत्रज्ञान म्हंटले की जीएसटीएन चे सॉफ्टवेअर वापरयची क्लिष्टता, इंटरनेटची उपलब्धता असे मुद्दे येतातच.

५) जीएसटीच्या या अंमलबजावणीत सर्वात मोठे आव्हान आहे ते म्हणजे सत्तेच्या केंद्री-विकेंद्रीकरणाच! भारतासारखा वैविध्यपुर्ण देश बांधुन ठेवायचा असेल तर सत्तेचे विकेंद्रीकरण व्हायला हवे. आणि त्याचवेळी आर्थिक प्रगती साधायची असेल तर कररचना केंद्रीभूत हवी. ही एक अद्भुत तारेवरची कसरत इथल्या राज्यकर्तांना करावी लागेल. पण भारतामध्ये उत्पादनाला प्रोच्छसाहन देणाऱ्या कर सवलती राज्य देत असतात. त्यांना हा बदल धक्कादायक आहे. सुरवातीच्या पाच वर्षात अशा राज्यांना काही भरपाई देण्याचा तोडगा काढलेला आहे.

जीएसटीएनचे व्यवस्थापन करणाऱ्या संकल्पना :

१) जीएसटीएन नेटवर्क (जीएसटीएन)

१) संपुर्ण कर प्रणाली इंटरनेटच्या माध्यमातुन राबवण्याठी ळववके – 'मतअपबम जंग दमजूवता.ळैज्छ
) आर्थिक फायदयासाठी नसलेल्या आणि सरकारी सहभाग असलेल्या एका खाजगी कंपनीतुन राबविली

Website – www.researchjourney.net Email - researchjourney2014gmail.com

MANMAD

ISSN : 2348-7143
February 2018

जाईल. प्रत्येक महिन्याला, आपण कोणत्या उद्योगाकडुन काय वस्तु आणि सेवा घेतत्या, त्यावर कर किती आला, कोणाला त्या विकल्या, विक्रेत्यांनी किती कर गोळा केला आणि इनपुट क्रेडीट वजा जाता आपल्याला काय देण आहे. याचा आधीच्या महिन्याबद्दलचा हिशेब द्यावा लागेल आणि त्यामुळे करचुकवेगिरीला आळा बसण्याची शक्यता निर्माण होईल.

२) जीएसटी लागू करण्यासाठी जीएसटीएन हे स्पेशल पर्पज वेहिकल (एसपीव्ही) आहे.

३) जीएसटीच्या संपुर्ण प्रक्रियेलासाहय करण्यासाठी जीएसटीएन आयटी सुविधा पुरवणार आहे.

४) ही सेवा जीएसटी भरण्यास पात्र सुमारे ८ लाख करदात्यांना उपयुक्त असेल.

५) जीएसटीएनमध्ये विविध संस्थांचा हिस्सा आहे. तो पुढीलप्रमाणे केंद्र सरकार २४.५ टक्के, एनएसई स्ट्रॅस्टेजिक इन्व्हेस्टमेंट कॉपोरेशनचा १० टक्के, आयसीआयसीआय बँकेचा १० टक्के, एलआयसी हाऊसिंग फायनान्सचा ११ टक्के व राज्य सरकारांचा २४.५ टक्के.

२) जीएसटी आयडेन्टिफिकेशन नंबर (जीएसटीईएन)

१) प्रत्येक जीएसटी दात्याला त्याच्या पॅन क्रमांकावर आधारीत १५ आकडी जीएसटी ओळख क्रमांक अर्थात जीएसटीएन देण्यात येणार आहे.

२) जीएसटीएनचे पहिले दोन आकडे हे राज्याची ओळख सांगतील.

३) त्यानंतरचे १० आकडे हे त्या करदात्याचा पॅन क्रमांक असेल.

४) त्यानंतरचा तेरावा आकडा करदात्याची त्याच्या राज्यात नोंदणी झाल्याचे प्रतीक असेल.

५) चौदावा आकडा इंग्रजी झेड हे अक्षर असेल, जे प्रत्येक जीएसटीएनमध्ये समान असेल.

६) शेवटचा पंधरावा आकडा तपासणीसाठी दिलेला असेल.

३) जीएसटी सुविधा प्रोव्हायडर (जीएसपी) :

१) जीएसटीच्या सर्व तरतुदी व बाबी पूर्ण करण्यासाठी जीएसटी दात्याला साहयभूत होण्यासाठी जीएसटी नेटवर्कने जीएसटी सुविधा प्रोव्हायडरची (जीएसपी) नियुक्ती केली आहे.

२) जीएसपी थर्ड पार्टी ॲप्लिकेशन तयार करून ॲप्लिकेशन सर्व्हिस प्रोव्हायरना (एएसपी) करदात्यासाठी डेस्कटॉप, मोबाईल अशा ठिकाणी उपयुक्त ॲप्लिकेशन तयार करण्याची अनुमती देतील.

३) देशभरात एकुण १५० जीएसपी नेमण्यात येणार असुन त्यापैकी पहिल्या फेरीत ३४ जीएसपींची नेमणुक झाली.

४)जीएसपींकडे दरमहिना किमान १लाख जीएसटी व्यवहार सांभाळण्यासाठी क्षमता असणे गरजेचे आहे.

५) करदात्यांचा डेटा सुरक्षित ठेवण्यासाठी यंत्रणा असणे जीएसपींना बंधनकारक आहे. ही डेटा सुरक्षा आयटी कायद्यातील तरतुदींनुसार असणे आवश्यक आहे.

सारांश :–

आज केंद्रात सक्षम बहुमत आहे आणि अनेक राज्यात सत्ताधारी पक्षाची सत्ता आहे. त्यामुळे जीएसटी प्रणाली आणण्यात वेध असेल, हे निर्विवादच! मत्र एक राष्ट्र म्हणजे एक भाषा, एक राष्ट्रगीत किंवा एक झेंडा. ही फक्त प्रतिकच नव्हे! संपुर्ण देशात असलेली करप्रणाली ही सुद्धा एक राष्ट्र म्हणुन जगण्याची आपली गरज आहे. त्यासाठी येत्या काळात जीएसटीचे वळण सफाईत पार करणे की आपल्या पर्वाची सामुदायिक जबाबदारी आहे. हे एकदा यशस्वीपणे पार केले की, अनावश्यक कराचा बोजा नसलेल्या स्थिती, पारदर्शक आर्थिक प्रशासन आणि वेगवान आर्थिक प्रगती नक्कीच साध्य होईल.

MANMAD

ISSN : 2348-7143
February 2018

संदर्भ सूची :

१) महाराष्ट्र टाईम्स वृत्तपत्र –जुन २०१७

२) साप्ताहिक विवेक १६ एप्रिल ते २० एप्रिल २०१७

३) www.gstn.org

४) https://en.wikipedia.org/goods&service tax

५) www.cleartax.in

RESEARCHJOURNEY

Maratha Vidya Prasarak Samaj's
Arts, Commerce & Science College, Manmad.
Tal. Nandgaon, Dist. Nashik (M.S.) 423104
Affiliated to Savitribai Phule Pune University,
Pune(ID No-PU/NS/AC/108/2007) AISHE : C–42066
Web – www.acsmanmadcollege.ac.inTelephone: 02591-225364ISO 9001:2015 Certified

Studies in Indian Place Names
(UGC Care Journal)

ISSN: 2394-3114
Vol-40-Issue-39-February-2020

A Study of Accountability of Promoter and Agent Under Rera Act 2016

Dr. Khandare M.B. (Research Guide)

Annasaheb Waghire Arts, Science & Commerce College,
A/P Otur Tal: Junnar District, Pune
And

Prof. Chobhe P. B (Research Scholar)

MVP's Arts, Commerce & Science College Manmad, Tal

Nandgaon, Nashik

Abstract

The Real Estate Sector has got for more importance due to the Coming of RERA Act 2016; which has not only decided the boundaries of Promoters and Agents but it also has imposed some essential accountabilities and responsibilities upon them to do fair and impartial practices of buying, selling, promoting and secures the consumer rights first of all the accountabilities of Promoters such as, Completion of Certificates, Forming of Association, Show of Document,Registred Conveyance Deeds and Payments of Outgoings. Whereas Accountabilities of Agents there should be a Compulsory Registration, they should be maintained separate records, Registration and renewal of certificate should be clear up you date on time along with application under (form G)

Keywords: RERA, RERA Act, Agents, Home Buyers, Promoters, Customers, Commercial Estate

Introduction of RERA Act:

The Central Government has brought a new law the RERA Act 2016 in the Real Estate Sector, to resolve the issues of the Land& Construction Industry. "The Real Estate (Regulation and Development) Act, 2016" the Government of India has given its consent to implement the Law in a proper way. The President of India also sent his assent on 25th March 2016.The Act has been partly notified i.e. 1st May 2016, as far it concerns to the establishment of Regulatory Authority, Central Advisory Council and Appellate Tribunal and administration. However, in all probabilities this will come effective only after the States have put the administrative mechanism in place.

The Preamble showcases importance of the enactment of this Act as a follow, "An

MANMAD

Act to establish the Real Estate Regulatory Authority to regulate and to promote the real estate sector and to secure clean and clear sale of plot, apartment or building, as the case may

Studies in Indian Place Names
(UGC Care Journal)
ISSN: 2394-3114
Vol-40-Issue-39-February-2020

be, or sale of real estate project, in an efficient and transparent manner and to protect the interest of consumers in the real estate sector and to establish an adjudicating mechanism for Speedy dispute redresses and also to establish the Appellate Tribunal to hear appeals from the decisions, directions or orders of the Real Estate Regulatory Authority and the adjudicating office and for matters connected there or incidental there to."

Objectives of the Study:

- To study Accountability of Promoters.
- To study Accountability of Agents
- To Create the Awareness and importance of RERA Act, 2016.
- To analyze the control of RERA Act, 2016 upon Promoter and Agent

Research Methodology:

The nature of the research paper is primarily descriptive and analytical. The secondary data used in this paper such as relevant books, published Articles and RERA Act, Bill. The data is collected as per used from the secondary sources. This paper follows the interpretative approach of analyzing the data.

History of RERA Act:

During the year 2013 the UPA Government in India had already introduced the Real Estate Regulatory Act (**RERA**) Bill. There were 20 Major Amendment to the Bill Suggested by the Union Government of India in December 2015. Rajya Sabha the Amendment Recommending and Examining Committee had also examined the Bill. The Bill had been referred to a selection committee, which had given its report in July2015. However, Congress, Left and AIADMK had expressed their reservations on the report through dissent notes. The bill was got approved in *Rajya Sabha* on March10th 2016 and in Lok Sabha on March15th2016.

MANMAD

Studies in Indian Place Names
(UGC Care Journal)
ISSN: 2394-3114
Vol-40-Issue-39-February-2020

Meaning of Promoter under RERA Act:

- a person who constructs or causes to be constructed an independent building or a building consisting of apartments, or converts an existing building or a part thereof into apartments, for the purpose of selling all or some of the apartments to other persons and includes his assignees; or
- a person who develops the land into a project, whether or not the person also constructs structures on any of the plots, for the purpose of selling to other persons all or some of the plots in the said project, whether with or without structures thereon; or
- any development authority or any other public body in respect of allot tees of—
- buildings or apartments, as the case may be, constructed by such authority or body on lands owned by them or placed at their disposal by the Government; or
- Plots owned by such authority or body or placed at their disposal by the Government.

Accountability of Promoter under RERA Act:

Following Accountability of Real Estate Promoter under RERA Act' 2016

Main Accountability:

The Promoters are primarily bound to be responsible to get the real estate projects registered under the RERA Act, 2016.promoter should form there genuine website online. promoter who are engaged in such practices must create their own website and display them on the RERA Authorities website, and they should enter all essential and necessary details of their proposed project for the public view which includes

- Details of the registration approved by the Authority.
- Quarterly list of the number and type of booked apartment or plots, list of approvals taken and the list of pending ones subsequent to the commencement certificate, status of the project etc.

MANMAD

Studies in Indian Place Names
(UGC Care Journal)

ISSN: 2394-3114
Vol-40-Issue-39-February-2020

MVP's Arts, Commerce & Science College
MANMAD
Tal. Nandgaon, Dist. Nashik

Studies in Indian Place Names
(UGC Care Journal)
ISSN: 2394-3114
Vol-40-Issue-39-February-2020

Completion Certificate:

Completion Certificate Promoters are bound to obtain the accomplished or occupancy certificate from the concerned Authority for their purpose of making it available. For the allotters these certificates should be either provided individually or to the Association of Allots.

Association Forming:

The Promoters bound with Accountability of enabling the formation of Association. Which means they should form their individual Association / Co-operative societies or Society of the allotters or they should form and established a Federation of the same under such applicable laws?

Show of Documents:

The promoter should organize to facilities the availability of Documents these documents should be availed during the booking at the time of issue of allotment letter. Which are included like of sanction plans, layout plans these plans must be approved by concerned authority

Registered Conveyance Deed:

The promoter must take the accountability of the execution of the registration conveyance deed for they would be considered accountable for such Real Estate Property transactions and this accountability must be accompanied with the undivided proportionate title in the common areas to the association of allottees, who have booked the Real Estate Property in the project.

Outgoing of Payment:

All payments for the outgoings much be paid by the promoter until he/she transfers the physical possession of real estate project to the allottees or to the association of the

MANMAD

allottees, which may perhaps include ground rent, land cost, maintence charges, etc. if the payment from the promoter is delayed or he failed to pay all or any of the outgoing to the allottees or

Studies in Indian Place Names
(UGC Care Journal)
ISSN: 2394-3114
Vol-40-Issue-39-February-2020

to the association of allottees at the time then he/she continuous to be liable even after the transfer.

MVP's Arts, Commerce & Science College
MANMAD
Tal. Nandgaon, Dist. Nashik

Studies in Indian Place Names
(UGC Care Journal)
ISSN: 2394-3114
Vol-40-Issue-39-February-2020

Mortgaging and some Restriction upon it:

An Agreement of any real estate property for sale executed then no mortgage or creation of charge would be made on such real estate property. Even though this stipulation is breached the right and the interest of the allottees shouldn't be at stake.

Meaning of Agent under RERA Act 2016:

A Real Estate Agent is a person who in a Real Estate Project receives (a) Remuneration (b) Fees or (c) any other charges as commissions for negotiating or acting on behalf of one person for transferring (a) plot, (b) apartment or (c) building by way of sale, to another person

- Any person who through any medium introduces prospective buyers and sellers to each other for negotiation for sale or purchase of plot, apartment or building.
- Property dealers, brokers, middlemen etc.

Accountability of Agent under RERA Act:

Following Accountability of Real Estate Agent under RERA Act 2016

Agent Registration is Mandatory:

Any Agent who is applying for any purchase and sales transaction about real estate property must registered Agent vocation under the prescribed Act and Form G of RERA Act, 2016.alongwith necessary document and fees.

Separate Records must be maintained about Agent Vocation:

If any Agent who is engaged in with promoter on whose behalf he has acted as a real estate agent in preceding five Years for a real estate projects then he/she shall maintained and preserved books of accounts, he/she should keep records and documents separately four each of such real estate projects purchase and sales.

Timely Registration and Renewal Agents Vocation Certificate:

Studies in Indian Place Names
(UGC Care Journal)
ISSN: 2394-3114
Vol-40-Issue-39-February-2020

Registration Certificate (in form H) must be received by the agent within 30 days of receipt of application which is subject to fulfillment of conditions. In such cases if the applications is not rejected within 30 days of being made then it shall be deemed to have been registered on such occasion the related authority shall provide registration number to the accordingly. Its particular registration would be valid for the period of five years after the completion of five years the registration would itself expire if it is not renewed on time. The renewal of registration (form J) to be done with 60 days which is prior to the expire of registration.

Application is subject to rejection on particulars conditions:

The applicant must be given the opportunity conditions hand to hear the case. If the applicant is well known about his perspective of application then his application would be accepted by the authority otherwise if the opportunity is not given to be hears then in such conditions the authority may reject the application and records the reason for the same in (form I).

Conclusion:

The Real Estate Sector was totally unorganized before coming for RERA Act, 2016 in the sector. After the insertion of RERA Act 2016 the sector has got the power to control issues related Real Estate Sector. That which with this power and Accountability is bifurcated among the Promoter and Agent and along with them the rights of consumers got secured. This imposition of Accountability of Promoter and Agent has been imposed on unfair Trade practices, Delay of possession, and other illegal malpractices have been curbed. The RERA Act provides the protection and secured the right of Real Estate Consumer's against all Unfair Trade Practices.

References:

1. Report of the Select Committee on the Real Estate (Regulation and Development) Bill, (July 2015), RajyaSabha Secretariat, New Delhi, Retrieved - http://mhupa.gov.in/writereaddata/Select Committee Report.pdf.
2. Report of the Committee on Streamlining Approval Procedures for Real Estate Projects,

(September, 2012), Ministry of Housing and Urban Poverty Alleviation.

Studies in Indian Place Names
(UGC Care Journal)
ISSN: 2394-3114
Vol-40-Issue-39-February-2020

3. The Real Estate (Regulation and Development)Act 2016 and Rules 2017 Author: Advocate Sudhir Birje (Ajit Publication)
4. Real Estate (Regulation and Development) Act 2016 BARE Act (PNS RERA CONSULTANTS)

MANMAD

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E-Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.625,
Special Issue 235 (C) : CBCSD 2020
Peer Reviewed Journal
ISSN : 2348-7143
February-2020

The Real Estate (Regulation and Development) Act, 2016: Pros and Cons

Dr. Khandare M. B.
Research Guide
Annasaheb Waghire Arts, Science and Commerce College Otur
Tal: Junnar, District Pune.

Prof. Chobhe P. B.
Research Scholar
MVP's Arts, Commerce &Science College Manmad, Tal Nandgaon
Dist: Nashik

Abstract:

With the Commencement of RERA Act, 2016 in real Estate Sector, the illegal Malpractices in the sector has been Curtailed and it has brought a sea change in the Real Estate Sector. and the insertion of this Act will be proved beneficial not only to the Landlords, Brokers, Agents Promoters and Builders and Homebuyers, but it would also simplify the process of purchasing and selling which would at some par support both the customers and the promoter at once the RERA Act is limited in some ways such as exemption in past project and small developers and has Harsh Penalties for the delay possessions. But all the entire Act is a Supreme step taken by the Government. This Research Study explores the Establishment of RERA Act, Operative part of Act against Con and Malpractices.

Key Words: RERA, RERA Act, Agents, Home Buyers, Promoters, Customers, Commercial Estate

Introduction:

The Central Government has brought a new law the RERA Act 2016 in the Real Estate Sector, to resolve the issues of the Land& Construction Industry. "The Real Estate (Regulation and Development) Act, 2016" the Government of India has given its consent to implement the Law in a proper way. The President of India also sent his assent on 25th March 2016.The Act has been partly notified i.e. 1st May 2016, as far it concerns to the establishment of Regulatory Authority, Central Advisory Council and Appellate Tribunal and administration. However, in all probabilities this will come effective only after the States have put the administrative mechanism in place.

The Preamble showcases importance of the enactment of this Act as a follow, "An Act to establish the Real Estate Regulatory Authority to regulate and to promote the real estate sector and to secure clean and clear sale of plot, apartment or building, as the case may be, or sale of real estate project, in an efficient and transparent manner and to protect the interest of consumers in the real estate sector and to establish an adjudicating mechanism for Speedy dispute redresses and also to establish the Appellate Tribunal to hear appeals from the decisions, directions or orders of the Real Estate Regulatory Authority and the adjudicating office and for matters connected there or incidental there to."

Research Methodology:

The research paper mainly is descriptive – analytical in nature. Relevant books, articles and news paper are used in this research paper. Data and information are collected from the concern sources as per need to strengthen my research. Interpretive approach has been follow in this research.

MVP's Arts, Commerce & Science College MANMAD Tal. Nandgaon, Dist. Nashik

Objectives of the Research:

- To Study the Historical Background of the RERA Act.
- To Study Importance of RERA Act in Construction and Land Development Sector.
- To Study the Legal and illegal Malpractices in Buying and selling in Real Estate Sector.
- To Generalizes the Awareness of the RERA Act.

Historical Background of the RERA Act:

During the year 2013 the UPA Government in India had already introduced the Real Estate Regulatory Act (**RERA**) Bill. There were 20 Major Amendment to the Bill Suggested by the Union Government of India in December 2015. Rajya Sabha the Amendment Recommending and Examining Committee had also examined the Bill. The Bill had been referred to a selection committee, which had given its report in July2015. However, Congress, Left and AIADMK had expressed their reservations on the report through dissent notes. The bill was got approved in *Rajya Sabha* on March10th 2016 and in Lok Sabha on March15th2016.

PROS of RERA Act 2016

- **Transparency:** There must be transparent and accurate disclosures of authorized Website allotment letter online.
- **Project Registration is Mandatory:** The Submission of the Project registration details of the Property is must for the Promoters they should registered with the housing regulatory projects. .
- **No misleading claims:** A written affidavit should be given mentioning the time frame of the project to be delivered.
- **Money management:** Promoter has to deposit 70% of the buyer's amount in an escrow A/c to avoid illegal transfer of money.
- **Warranty:** RERA will provide 5-year warranty for structural defects.
- **Standardized Carpet Area:** Each Promoter had his own formula to calculate the carpet area of a property. But RERA has a standardized version of how to calculate the carpet area
- **Any Defect in the Construction:** Under the RERA act if there is any defect or fault in the construction of apartment then the repairing has to be done by the real estate developer.
- **Redresser of Grievances:** In case Customers are not satisfied with the construction or if there is any other issue with your commercial property or residential property, then Customers can approach the Appellate Tribunal. This tribunal will address your case within 60 days.
- **Delay in the Projects:** If the Promoter is not able to complete the project until the delivery date, then they will have to face the Legal action under the RERA Act 2016.

CONS of RERA Act 2016:

- **Rise in property prices:** Due to the lack of liquidity, Promoters have to look for other sources for money thus, leading to rise in the price of the property.
- **Rigid growth:** Due to 70% investment in escrow account there will be cash flow hindrances leading to delay in projects.
- **Imbalanced Demand and Supply:** Compliance to all the aspects will delay the project

MANMAD

and as there won't be pre-selling of the property.

- **Harsh penalty:** If a Promoter fails to fulfill any provisions, he will be liable for imprisonment up to 3 years or 10% of the total cost of the project.
- **No cover on rental agreements:** Any rental agreement and any sorts of such arrangements are out of the ambit of the RERA.
- **Past real estate projects not included in the bill:** Only new projects are covered by the bill.
- **Delay from government agencies:** There can be delays caused by the government, which sometimes takes a lot of time to clear a project. It is up to government bodies to follow strict time frames to approve projects, so that developers can launch, complete and deliver them on time.
- **Exemption from Mandatory Registration:** Registration with the regulator will not be mandatory for projects less than 500 square meters and flats less than Eights. So, small developers will not be bound to register.
- **New project launches expected to be delayed:** A project will not be allowed to launch without the requisite clearances from the government (which generally takes two to three years), projects will automatically get delayed.

Conclusion:

The RERA Act 2016 is Law of a Land which would regulate the Financial Discipline, Transparency, Accountability, And Efficiency of purchasing and selling transaction process of the Real Estate Sector such as Land, Plots, Flats, Apart.nents and big Constructions, even though it has been limited by Exemption of mandatory Registration of Small Projects, Harsh Penalty and Fixed Growth but if this Act is implemented in a proper way then this Act would prove to be golden opportunity and will bring Dynamic changes in the Real Estate Sector.

References:

- The Real Estate (Regulation And Development) Act, 2016 of and Rules 2017, MAHARERA, published by Maharashtra Societies Welfare Association A-2/302, Laram Centre, Opp. Railway Station, S.V. Road, Andheri (West), Mumbai – 400 058, First edition, 2017
- Report of the Select Committee on the Real Estate (Regulation and Development) Bill, (July 2015), RajyaSabha Secretariat, New Delhi, Retrieved - http://mhupa.gov.in/writereaddata/Select Committee Report.pdf.
- Report of the Committee on Streamlining Approval Procedures for Real Estate Projects, (September, 2012), Ministry of Housing and Urban Poverty Alleviation.
- Books References:
- The Real Estate (Regulation and Development) Act 2016 and Rules 2017
- Author: Advocate Sudhir Birje (Ajit Publication)
- Real Estate (Regulation and Development) Act 2016 BARE Act (PNS RERA CONSULTANTS.

MANMAD